

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Črt Kaker

Primerjava političnega sistema ZDA in Italije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Črt Kaker

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Somentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

Primerjava političnega sistema ZDA in Italije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Mama, tata in Tina, hvala za vašo brezmejno podporo in spodbudo. Brez vas mi ne bi uspelo.

Mentorju, red. prof. dr. Bogomilu Ferfili, in somentorju, izr. prof. dr. Damjanu Lajhu, se zahvaljujem za spodbudo in usmeritve.

Hvala tudi osebi, ki me je vse te mesece gnala, da sem uspešno zaključil magistrski študij.

PRIMERJAVA POLITIČNEGA SISTEMA ZDA IN ITALIJE

S primerjanjem političnih sistemov in politik imamo možnost spoznati razlike med posameznimi državami. Sam sem v svojem magistrskem delu proučeval politična sistema dveh demokratičnih držav, ZDA in Italije. ZDA veljajo za utemeljiteljico predsedniškega sistema, Italija pa je na drugi strani parlamentarna republika s pestro zgodovino kraljevine in diktature. Na nastanek obeh držav so vplivali različni vzroki in zgodovinske okoliščine. ZDA so nastale v želji po osvoboditvi izpod kraljevine Velike Britanije, moderna republikanska Italija pa je nastala na temelju kraljevine, ki so jo številni krivili za vzpon fašizma. Svoje magistrsko delo sem posvetil primerjavi političnih sistemov v obeh državah, iskanju različnosti in podobnosti v pristojnosti šefov držav ter politične moči parlamenta v luči vplivanja na izvršilno vejo oblasti. Pri tem sem si pomagal z dvema hipotezama, ki sem ju postavil na začetku dela.

Ključne besede: ZDA, Italija, politični sistem, parlament, predsednik države.

COMPARISON OF POLITICAL SYSTEMS OF THE USA AND ITALY

By comparing political systems and politics, we have a chance of understanding the differences between individual countries. In my Master's thesis I have examined the political systems of two democratic countries: the USA and Italy. While the USA is regarded as the one that established the presidential system, Italy is, however, a parliamentary republic with a rich history of monarchy and dictatorship. The creation of both countries were influenced by different causes and historical circumstances. The USA was established with a wish to free itself from the rule of the UK. Modern Italian Republic, however, was established on the foundation of a monarchy, that many blamed for the rise of fascism. My Master's thesis thus deals with the comparison of the political systems of both countries, finding differences and similarities in the jurisdiction of the country leaders. I also examine the political power of the parliament in light of how it influences the executive branch of power. I have aided myself with two hypotheses that stated in the beginning of the thesis.

Keywords: the USA, Italy, political system, parliament, president of the country

KAZALO

1 UVOD.....	6
2. METODOLOŠKI OKVIR MAGISTRSKEGA DELA	8
2.1 CILJI MAGISTRSKEGA DELA	8
2.2 METODE RAZISKOVANJA.....	9
2.3 POSTAVITEV HIPOTEZ.....	9
2.4 STRUKTURA MAGISTRSKEGA DELA.....	10
3. TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	11
3.1 POLITIČNI SISTEM.....	11
3.2 VRSTE POLITIČNIH SISTEMOV	13
3.2.1 DEMOKRATIČNI POLITIČNI SISTEM.....	13
3.2.2 PREDSEDNIŠKI SISTEM	14
3.2.3 PARLAMENTARNI SISTEM.....	15
3.2.4 PARLAMENTARNO-PREDSEDNIŠKI (POLPREDSEDNIŠKI) SISTEM.....	16
4. POLITIČNI SISTEM ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE.....	17
4.1 POLITIČNI SISTEM ZDA	17
4.2 USTAVA ZDA	19
4.3 IZVRŠILNA OBLAST.....	20
4.3.1 PREDSEDNIK DRŽAVE.....	21
4.3.2 KABINET PREDSEDNIKA.....	23
4.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI.....	25
4.4.1 PREDSTAVNIŠKI DOM – HOUSE OF REPRESENTATIVES.....	26
4.4.2 SENAT – SENATE	27
4.4.3 DELOVANJE KONGRESA.....	28
4.5 SODNA VEJA OBLASTI.....	29
4.5.1 OKROŽNA SODIŠČA.....	30
4.5.2 PRIZIVNA SODIŠČA.....	30
4.5.3 VRHOVNO SODIŠČE	30
4.6 POLITIČNE STRANKE V ZDA	31
4.6.1 DEMOKRATSKA STRANKA	32
4.6.2 REPUBLIKANSKA STRANKA.....	32
5. POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE ITALIJE.....	33
5.1 USTAVA REPUBLIKE ITALIJE.....	35
5.2 PREDSEDNIK DRŽAVE.....	36
5.3 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI	38
5.3.1 PREDSEDNIK MINISTRskega SVETA.....	39
5.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI.....	40
5.4.1 POSLANSKA ZBORNICA – CAMERA DEI DEPUTATI.....	41
5.4.2 SENAT REPUBLIKE – SENATO DELLA REPUBBLICA.....	43
5.5 SODNA VEJA OBLASTI.....	45
5.5.1 USTAVNO SODIŠČE	45
5.6 LOKALNA SAMOUPRAVA.....	46
5.7 POLITIČNE STRANKE.....	47
6. PRIMERJAVA	48
7 ZAKLJUČEK	51
8 LITERATURA.....	54

1 UVOD

V magistrskem delu bom primerjal in analiziral dva različna demokratična politična sistema, na eni strani politično ureditev Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA), na drugi strani pa politično ureditev Italije. Nastanek predsedniškega sistema povezujemo s sprejemom ustave ZDA leta 1787 (Grad 2000, 59). ZDA danes veljajo za najbolj stabilno zahodno demokracija. Po drugi strani je v Italiji povojna ustava, sprejeta leta 1948, vpeljala parlamentarni politični sistem. V tem času je le ena vlada uspela preživeti celoten petletni mandat. Vzrok za politično nestabilnost je v prevladi zakonodajne oblasti nad izvršilno, kar je deloma posledica ustavne ureditve in strankarskega sistema (Grad 2000, 58).

Kljub različnima političnima sistemoma, ki sta predvsem posledica družbenih in zgodovinskih okoliščin, imata državi pomembno skupno lastnost. ZDA in Italija imata namreč dvodomni parlament in sta redke primer popolne dvodomnosti, kar pomeni, da imata oba domova parlamenta enake pristojnosti. Če želijo določen zakon sprejeti, morata oba domova parlamenta sprejeti isto besedilo zakona (Grad 2004, 78). Popolna dvodomnost je tudi eden izmed razlogov, da sem se odločil za primerjavo političnega sistema ZDA in Italije. Zanima me namreč, kako popolna dvodomnost vpliva na oblikovanje in sprejemanje politik in kakšno vlogo ima pri tem izvršna veja oblasti. Posebno pozornost bom ob tem namenil vlogi zgornjih domov obeh parlamentov. V modernih demokratičnih državah je glede vloge in pristojnosti posameznega doma parlamenta spodnji dom nadrejen zgornjemu. To pa pri ZDA in Italiji ne velja. Pri analizi obeh sistemov se bom osredotočil predvsem na analizo pristojnosti parlamentov pri oblikovanju javnih politik.

Drugi raziskovalni element bo vloga in funkcija predsednika države v ZDA in Italiji. V ZDA je predsednik države najpomembnejša in osrednja politična figura v državi, vloga predsednika države v Italiji pa nam je veliko manj znana. Zanima me, kakšno ustavno in politično moč imata oba predsednika na področju ustvarjanja in izvrševanja politik. Na kratko, v magistrskem delu bom primerjal

obe ustavi, predsedniški in parlamentarni sistem, vlogo predsednika republike, njuni zakonodajni telesi ter volilni in strankarski sistem.

Kot sem že omenil, je glavni namen magistrskega dela primerjava političnih sistemov ZDA in Italije, znotraj te primerjave pa si bom ogledal pristojnosti ameriškega in italijanskega senata, predsednika republike obeh držav ter kakšen vpliv ima parlament na delo predsednika države v ZDA in predsednika vlade v Italiji.

Ferfila (2001, 12) pravi, da nam primerjanje in proučevanje različnih političnih sistemov pomaga videti neskončne možnosti izločevanja slabših in boljših možnosti. Sam politični sistem posamezne države pa je dinamičen proces interakcije idej njenih prebivalcev in interesov, ki iz tega izhajajo. Države imajo med seboj različne politične ureditve in posledično različne politične sisteme. S proučevanjem svetovnih politik in političnih sistemov lahko vidimo širšo podobo političnih, družbenih in zgodovinskih okvirov določene države ter ugotavljamo prednosti in slabosti nekega sistema (Derbyshire 1996, 4).

Politični in vsak drug družbeni sistem in podsistem vsake države je v svoji stvarni podobi enkratni, neponovljiv in tako kot celotna družba ves čas spreminjajoč (Ferfila 2001, 9).

Različne politične sisteme razvrščamo na podlagi številnih meril. V veliki večini primerov se uporablja spremenljivka koncentracija moči ali stopnja gospodarskega in političnega razvoja posamezne države. Primerjalni teoretiki tako govorijo o trojni razvrstitvi: na demokratične, avtoritarne in totalitarne sisteme (Ferfila 2001, 9). Sam bom primerjal dva demokratična politična sistema, in sicer politična sistema ZDA in Italije.

Italija je unitarna parlamentarna republika in spada med industrijsko najrazvitejše evropske in svetovne države. To potrjuje tudi s članstvom v elitnem svetovnem forumu industrijsko najrazvitejših držav G7.

Moderna Italija je nastala leta 1861 z združitvijo številnih mestnih republik, Kraljevine Sardinije in Kraljevine dveh Sicilij. Država je bila do leta 1946 kraljevina. Po koncu druge svetovne vojne so se državljani na referendumu odločili za republiko. Današnja italijanska ustava je bila sprejeta leta 1948. V kraljevini so namreč videli glavnega krivca za vzpon fašizma v državi.

ZDA so danes svetovna gospodarska in vojaška velesila. Tako kot Italija so tudi ZDA članica elitnega foruma industrijsko in gospodarsko najrazvitejših držav G7. ZDA so bile ustanovljene slabo stoletje pred Italijo, 4. julija 1776 z Deklaracijo neodvisnosti ZDA. Njeno sprejetje pa s seboj ni prineslo le rojstva nove države, ampak je pomenilo nov mejnik v politični in družbeni filozofiji. Deklaracija o neodvisnosti se je namreč opirala na svobodo kot primarno človekovo pravico na svetu (Ferfila 2001, 480).

Magistrsko delo bo sestavljeno iz treh sklopov, ki bodo vsebovali različna poglavja in podpoglavja. V uvodu sem predstavil temeljne značilnosti obeh držav, v metodološkem okviru pa bom opredelil tematiko, cilj, metode in hipoteze magistrskega dela. V jedru se bom osredotočil na definicijo pojma politični sistem, njegovi predstavitvi in državni ureditvi obravnavanih držav. Sledila bo primerjava obeh političnih sistemov in preverjanje hipotez. V nadaljevanju bom primerjal oba politična sistema, v zaključku pa predstavil ključne ugotovitve.

2. METODOLOŠKI OKVIR MAGISTRSKEGA DELA

2.1 CILJI MAGISTRSKEGA DELA

Cilj magistrskega dela je, kot sem zapisal že v uvodu, primerjava političnih sistemov ZDA in Italije. Z vidika politične moči in ustavnih pristojnosti predsednika države bom poskušal najti podrobnosti in razlike med njima. Še posebej me zanima vpliv ameriškega kongresa na delo ameriškega predsednika in vpliv italijanskega parlamenta na delo predsednika vlade in njegovo politično neodvisnost. Pri tem si bom pomagal z zastavljenima hipotezama.

2.2 METODE RAZISKOVANJA

Metodološko raziskovanje bo sestavljeno iz relevantnih metod in tehnik, s katerimi bom analiziral in proučil zastavljeni hipotezi. Hipotezi bom poskušal potrditi s pomočjo naslednjih metod raziskovanja:

- študija primera – z njo bom proučil posamezne primere, ki bolje pomagajo razumeti objekt raziskovanja,
- primerjalno raziskovanje, s pomočjo katerega bom iskal podobnosti in razlike med proučevanimi primeri,
- primerjava in analiza političnih sistemov ZDA in Italije,
- analiza in interpretacija primarnih virov – ustava ZDA in Italije in
- s pomočjo deskriptivne metode bom analiziral sekundarne vire (strokovne knjige in članke).

Deskriptivno metodo raziskovanja bom uporabil v teoretičnem delu, kjer bom na podlagi izbrane literature opisal pojem politični sistem, njegove funkcije in vrste političnih sistemov.

Prav tako bom deskriptivno metodo raziskovanja uporabil v delu naloge, kjer bosta opisana politična sistema ZDA in Italije. Analizo in primerjavo političnih sistemov bom uporabil v delu, kjer bom na podlagi hipotez primerjal politična sistema izbranih držav.

Analizo primarnih virov bom uporabil pri interpretaciji ustav. S pomočjo analize sekundarnih virov sem in bom prebral literaturo in postavil hipoteze, s katerimi sledim ciljem naloge. Z viri s svetovnega spleta si bom pomagal pri opisovanju političnih sistemov obeh držav, njunih političnih institucij in ustav.

2.3 POSTAVITEV HIPOTEZ

Pri proučevanju, raziskovanju in analizi si bom pomagal z naslednjima hipotezama:

H1: Italijanski predsednik ima manj ustavne in politične moči pri ustvarjanju in izvajanju politik kot predsednik ZDA.

Ameriški predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah, medtem ko italijanskega predsednika volijo posredno. Na skupni seji zgornjega in spodnjega doma parlamenta ga izvolijo poslanci in senatorji ter odposlanci dežel. Kot je zapisano v ameriški ustavi, je predsednik države na čelu izvršilne veje oblasti. Posledično mu pripada velika politična moč. Po drugi strani italijanska ustava predsedniku države podeljuje skoraj izključno ceremonialno vlogo. Pomembno vlogo igra le v primerih politične krize, ko je mediator med političnimi strankami pri iskanju izhoda iz krize. Če pri mediaciji ni uspešen, ima po ustavi možnost predčasno razpustiti oba domova parlamenta. Hipotezo bom preverjal v jedru magistrske naloge, kjer bom analiziral ustavne pristojnosti obeh predsednikov.

H2: Parlament ima na delo predsednika vlade v Italiji večji vpliv kot ameriški kongres na delo predsednika ZDA.

Političnega sistema posamezne države ni težko določiti. A kljub istemu političnemu sistemu ima vsaka država svoj način izvajanja politik. In te razlike lahko najdemo ravno s primerjavo političnih sistemov (Derbyshire 1996, 4). Na podlagi primerjanja pristojnosti ameriškega kongresa in italijanskega parlamenta bom ugotavljal njuna vpliva na delovanje ameriškega predsednika in italijanskega predsednika vlade, ki ima po ustavi izvršilno oblast. Hipotezo bom preverjal v jedru magistrske naloge, kjer bom analiziral ustavne pristojnosti zakonodajne veje oblasti obeh držav.

2.4 STRUKTURA MAGISTRSKEGA DELA

Magistrsko delo bo sestavljeno iz treh glavnih sklopov: uvoda, jedra in zaključka, ki bodo vsebovali različna poglavja in podpoglavja.

V uvodu bom predstavil temeljne značilnosti obeh držav. V metodološkem okviru bom opredelil tematiko, cilj, metode in hipoteze magistrskega dela. V jedru bom pozornost namenil definiciji pojma politični sistem in predstavitvi političnega

sistema ZDA in Italije. Sledila bo primerjava obeh političnih sistemov in preverjanje hipotez. V zaključku dela bom predstavil ključne ugotovitve.

3. TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 POLITIČNI SISTEM

Kaj pomeni pojem politični sistem? Kot pravi Della Porta (2003, 16), sta za opredelitev pojma nujno potrebni dve prvini. Najprej je potreben obstoj okolja, katerega del je sistem in s katerim je sistem v stanju vzajemnega učinkovanja in odvajanja, in nadalje navzočnost razmejitve, ki analitično ločuje sistem od njegovega okolja.

Na področju teoretičnih raziskav političnega sistema je imel močan, če ne celo največji vpliv ameriški politolog David Easton, ki je leta 1953 napisal knjigo *The Political System. An Inquiry into the State of Political Science*. Po Eastonu in njegovem delu sta se zatem zgledovala še dva pomembna raziskovalca tega področja, Gabriel A. Almond in G. Bingham Powell (Della Porta 2006, 16).

Po Eastonu (v Della Porta 2006, 17) je politični sistem sistem interakcij, prek katerih se uveljavlja oblastveno razporejanje dobrin, ki so v določeni družbi redke.

Ključna elementa političnega sistema sta dva, in sicer:

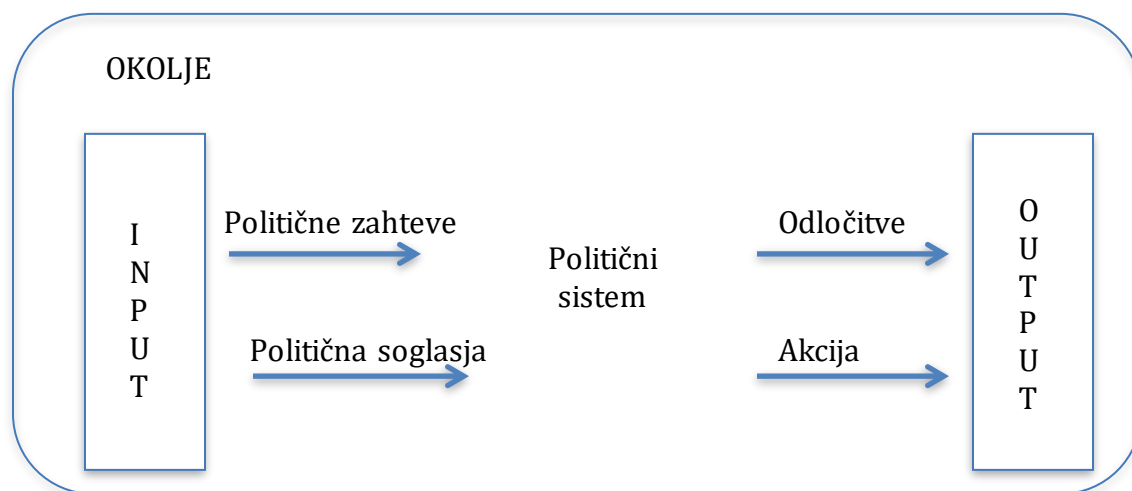
- vložki, ki se pojavljajo v obliki političnih zahtev in politične podpore, in
- politični rezultati, ki se pojavljajo v obliki odločitev in akcij.

To pomeni, da v nekem družbenem okolju prihaja do določenih sprememb, ki porajajo zahtevke, pritiske in smeri novih odločitev, ki doživljajo sočasno podporo in odpor (Brezovšek in Haček 2002, 14).

Tako na delovanje posameznega političnega sistema vpliva odnos med vložkom (angl. output) in rezultatom (angl. input). Šele njuno ravnovesje vzpostavlja določeno stabilnost družbe in političnega sistema. Če pa se to ravnovesje poruši, ga je treba spremeniti, saj je v nasprotnem primeru ogrožena celotna družba.

Ključna elementa političnega sistema sta input, ki se pojavlja v obliki politične zahteve in politične podpore (glasovanje), ter output, ki se izraža v obliki političnih odločitev in akcije. Tako politični sistem politične zahtevke pretvori v odločitve, politično podporo pa v akcijo, s katero vpliva na družbo oziroma okolje (Vovk 2007, 13).

Skica 3.1: Politični sistem po Eastonu (1965)

Vir: Easton (1965).

Kot pravi Ferfila (2008, 7), sta Almond in Powell na temelju pisanja Davida Eastona in Ervina Laszla razvila verjetno najbolj domišljen sistemski pristop. Trdila sta namreč, da vsi politični sistemi obstajajo v domačem in mednarodnem okolju. Sistem namreč od okolja sprejema zahteve in podporo, kar predstavlja njegov input, ki ga nato predela in vrne okolju kot output. Inputi in outputi pomenijo menjavo med sistemom in okoljem, proces predelave pa je stvar političnega sistema samega. Almond in Powell še izpostavljata, da inpute, outpute in delovanje političnega sistema težko razumemo brez poznavanja politične kulture. Ugotavljata, da imajo vsi politični sistemi štiri skupne značilnosti, po katerih jih lahko tudi primerjamo:

- imajo politične strukture, ki se razlikujejo po stopnji in obliki strukturne specializacije,

- imajo enake funkcije, ki jih lahko opravljajo različne politične strukture in z različno pogostostjo¹,
- vse politične strukture so večfunkcionalne² in
- so v »kulturnem smislu« mešani³.

3.2 VRSTE POLITIČNIH SISTEMOV

Obstajajo številna merila, po katerih lahko razvrščamo politične sisteme, a največkrat se za razvrščanje uporablja spremenljivka koncentracija (razpršitev) moči in glede na prilastitev oziroma razporeditev moči (oblasti) so primerjalni teoretiki govorili o trojni razvrstitvi na demokratične, avtoritarne in totalitarne sisteme (Ferfila 2008, 145). V magistrskem delu se bom ukvarjal z demokratičnima političnima sistemoma.

3.2.1 DEMOKRATIČNI POLITIČNI SISTEM

Etimološko gledano demokracija pomeni vladavino ljudstva, a ker je ta le izjemoma možna v dobesednem pomenu, se k temu doda, da je demokracija tudi do ljudstva odgovorna oblast (Brezovšek in Haček 2012, 19). Della Porta (2003, 34) demokracijo opiše kot »oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo: izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo. Moč vladajočih torej izvira iz ljudskega pooblastila«.

Že veliki francoski mislec, baron de Montesquieu, je ločil državno oblast na zakonodajno, izvršilno in sodno. Postavil je zahtevo, da mora vsako od teh oblasti upravljati različna oseba oziroma različen državni organ, ki pa je pri tem omejen po drugih organih. Tako je preprečena nadvlada enega državnega organa nad drugim (Grad 2000, 51). Načelo delitve oblasti danes določajo moderne ustave demokratičnih držav. Kot ugotavljata Brezovšek in Haček (2012, 19), institucionalizacija v demokratičnem volilnem sistemu omogoča povezanost družbe in države, s tem pa tudi njihovo stabilnost in trajnost.

¹ Sisteme je mogoče primerjati glede na njihove funkcije, pogostost teh funkcij in vrsto struktur, ki jih opravljajo.

² Mogoče jih je primerjati glede na posebnosti funkcij njihovih struktur.

³ Ne obstajajo samo moderne ali samo primitivne družbe, utemeljene bodisi na racionalnosti ali na tradicionalnosti (Ferfila 2008, 7–8).

Na podlagi delitve oblasti so se razvili in organizirali parlamentarni, predsedniški in polpredsedniški sistem (Ribičič 2000, 78).

3.2.2 PREDSEDNIŠKI SISTEM

Predsedniški sistem ima svoje korenine v ZDA. Uveden je bil z ustavo leta 1787. Danes najdemo predsedniški sistem predvsem v postkolonialnih državah Latinske Amerike⁴ in državah, kjer so imele ZDA močno zgodovinsko vlogo (Filipini in Južna Koreja). V teh državah sistem deluje povsem drugače kot v ZDA in je bistveno manj demokratičen, kar je posledica različnih družbenih razmer (Grad in Kaučič v Volk 2007, 17).

V predsedniškem sistemu obstajajo trije temeljni državni organi (kongres, predsednik in vrhovno sodišče), ki so med seboj povsem enakopravni. Vsak od njih je samostojen pri opravljanju svojih nalog, pri čemer so vzpostavljeni kontrolni mehanizmi (Grad in Kaučič 2000, 173).

Izvršilna funkcija je v predsedniškem sistemu v rokah predsednika države. Predsednik ni odgovoren parlamentu, parlament pa ima pristojnost, da predsednika obtoži in z veliko večino tudi odstavi s položaja (Grad in drugi 1996, 39–40). Poleg tega da ima predsednik v rokah izvršilno moč, je tudi ceremonialni predstavnik države, kar je sicer glavna vloga predsednika države v državi s parlamentarnim političnim sistemom.

Tudi predsedniški sistemi se med seboj lahko razlikujejo. Ne glede na to pa imajo vsi predsedniški sistemi naslednje skupne značilnosti:

- predsednik države je vodja izvršne veje oblasti,
- predsednik države za svoje delo ne odgovarja parlamentu,
- predsednika države izvoli ljudstvo,
- predsednik ne more razpustiti parlamenta,
- parlament ne more zamenjati predsednika države in

⁴ Vse države Južne Amerike z izjemo Surinama imajo predsedniški sistem.

- mandat predsednika države se razlikuje od mandata parlamenta (Grad 2000, 59).

V državah s predsedniških sistemom je vloga predsednika države zelo pomembna, saj vodi tako zunanjo kot notranjo politiko države (Ferfila 2001, 10).

Zakonodajna funkcija je v rokah parlamenta, ki postavlja okvire in delovanje drugih dveh vej in ju učinkovito omejuje s tem, da določa državni proračun. Vrhovno sodišče ima vrsto pristojnosti, med pomembnejše štejemo pristojnost, da opravlja ustavnosodno kontrolo, pri čemer lahko sodni akt predsednika ali kongresa razglasi za neustavnega (Grad in Kavčič 2000, 173).

3.2.3 PARLAMENTARNI SISTEM

Parlamentarni politični sistem temelji na načelu delitve oblasti. Nastal in razvil se je v Angliji, kjer se je sodna veja oblasti zgodaj ločila od drugih vej oblasti. V parlamentarnem sistemu politične stranke tekmujejo med sabo za prevlado oziroma večino v izvršilni in zakonodajni veji oblasti. Načelo ljudske suverenosti temelji na izhodišču, da oblast prihaja iz ljudstva in da oblast pripada ljudstvu. Najbolj znan parlamentarni politični sistem je britanski, kjer izvoljeni predsednik vlade in ministri vodijo državo tako v zakonodajni kot izvršilni veji hkrati. Parlamentarni sistem močno prevladuje v evropskih državah (Grad 2000, 53–55).

V parlamentarnem političnem sistemu je vlada odgovorna parlamentu in njen obstoj je odvisen od podpore parlamenta. Ob izgubi podpore, ki je nujen pogoj za njen obstoj, vlada v večini primerov odstopi⁵. V takem primeru lahko vlada predsedniku države predlaga razpustitev parlamenta in razpis predčasnih volitev (Grad 2000, 54). Predsednik države je v večini primerov izvoljen posredno⁶, torej od parlamenta na razširjeni seji, in ima povečini le ceremonialno vlogo in za svoje delo ni odgovoren parlamentu.

⁵ Klub izgubi določene podpore v parlamentu lahko vlada nadaljuje delo. V tem primeru govorimo o manjšinski vladi.

⁶ Državi s parlamentarnim sistemom, kjer predsednika izvolijo državljani, sta med drugimi Slovenija in Avstrija.

Politične stranke imajo v parlamentarnem sistemu močan vpliv na vlado. Vlado pa oblikujejo samo tiste politične stranke, ki so v parlamentu (Grad 2000, 56). Kadar ima v parlamentu večino ena politična stranka, govorimo o enostrankarski vladi, kadar pa večino v parlamentu sestavlja več političnih strank, govorimo o koalicijski vladi. Slednja je tudi bolj nestabilna kot enostrankarska, saj mora vladna večina uspešno pluti med čermi, ki jih predstavljajo interesi, želje in zahteve strank, ki sestavljajo koalicijo. Ključni vpliv na to, ali bo vlada eno- ali večstrankarska, ima volilni sistem. Če jo ljudje volijo po večinskem volilnem sistemu, se bo v veliki večini primerov oblikovala enostrankarska vlada, kadar pa ljudje volijo po proporcionalnem volilnem sistemu, bo vlada v veliki večini primerov koalicijska.

V parlamentarnem političnem sistemu ima pomembno vlogo tudi opozicija, pa čeprav, kot že ime samo pove, ni na oblasti. Temeljna naloga opozicije je namreč konstruktivno nasprotovanje delu vlade in opozarjanje na njene morebitne napačne odločitve. Lahko sklenemo, da opozicija predstavlja neke vrste nadzorni organ, ki bdi nad delom vlade in s svojimi konstruktivnimi kritikami poskuša pridobiti naklonjenost volilnega telesa pred naslednjimi volitvami.

Temeljne značilnosti parlamentarnega sistema so:

- sodna veja oblasti je bolj samostojna in neodvisna od drugih vej oblasti; niti zakonodajna niti izvršna veja oblasti nimata neposrednih sredstev vplivanja na sodno oblast,
- za razmerje med zakonodajno in izvršilno oblastjo je značilno, da sta enakopravni, saj med seboj tesno sodelujeta in vplivata druga na drugo,
- predsednik države ima skoraj izključno ceremonialno vlogo,
- državo vodi vlada, ki uživa podporo večine v parlamentu,
- obstoj vlade je odvisen od podpore parlamenta; če vlada izgubi podporo v parlamentu, lahko predsedniku države predlaga razpustitev parlamenta,
- opozicija ima pomembno »nadzorno« vlogo nad delom vlade (Grad 2000, 54–55).

3.2.4 PARLAMENTARNO-PRESEDNIŠKI (POLPRESEDNIŠKI) SISTEM

Parlamentarno-predsedniški politični sistem ima značilnosti enega in drugega. Izhaja iz parlamentarnega sistema, a s to razliko, da je izvršilna oblast močno okrepljena v primerjavi s klasičnim parlamentarnim sistemom. To velja še posebej za predsednika države, čigar položaj je okrepljen skoraj do statusa predsednika v predsedniškem sistemu. To se kaže zlasti v neposredni izvolitvi predsednika države in njegovih pristojnostih ter vplivu na oblikovanje in delovanje vlade. Ta je sicer formalno vezana na parlament, a je veliko bolj odgovorna predsedniku države in jo ta »de facto« tudi vodi (Grad 2000, 61).

Glavne značilnosti polpredsedniškega političnega sistema so:

- predsednik države je voljen na neposrednih volitvah,
- vlada je bolj odgovorna predsedniku države kot parlamentu,
- predsednika vlade imenuje in razrešuje predsednik države,
- predsednik države si izvršno oblast deli s predsednikom vlade,
- predsednik države je odvisen od parlamenta; ne more vladati sam in lahko pride do primerov kohabitacije, tj. predsednik države iz ene politične stranke in predsednik vlade iz druge (Grad in Kaučič 2000, 175–176).

4. POLITIČNI SISTEM ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

4.1 POLITIČNI SISTEM ZDA

ZDA so federativna predsedniška republika. Trinajst britanskih kolonij je 4. julija 1776 v Filadelfiji sprejelo Deklaracijo neodvisnosti ZDA⁷ in razglasilo neodvisnost od takratne kolonialne velesile, Velike Britanije.

Ljudje v kolonijah so imeli isto vero, isti jezik, skoraj iste zakone in so se borile proti istemu sovražniku – Veliki Britaniji in brez dvoma so imele tehtne razloge, da se tesno povežejo med seboj in se zlijejo v eno državo (de Tocqueville 1996, 112).

⁷ 4. julij velja za najpomembnejši državni praznik v ZDA.

Eno prvih vprašanj, s katerim so se morali soočiti, je bilo vprašanje politične ureditve nove države. Čeprav so se očetje domovine, kot ustanovitelji ZDA pravijo Američani, sprva nagnili proti sistemu konfederacije⁸, so se na ustavodajni skupščini leta 1778 v Filadelfiji dogovorili, da bodo ZDA federativna⁹ država. Istega leta je s sprejemom in uveljavitvijo nove ustave 13 prej suverenih držav postalo zveznih držav.

Z leti in naglim širjenjem ozemlja proti zahodu so se ZDA priključevale nove in nove zvezne države. ZDA danes sestavlja 50 zveznih držav in posebno okrožje, prestolnica države Washington. ZDA so s svojo površino (9,631,420 km²) tretja največja država po površini na svetu in največje svetovno gospodarstvo¹⁰.

ZDA so danes ena od 27 držav s federativno ureditvijo na svetu. Kot piše Ferfila (1997, 233), imata v takšni ureditvi dve ravni vlad formalno avtoriteto nad istim ozemljem in istimi ljudmi, medtem ko je večina vlad na svetu unitarnih, saj je vsa moč koncentrirana pri centralni vladi. ZDA ob tem obsegajo več kot 82 tisoč vlad (2 zvezni, 50 državnih in 82.290 lokalnih vlad), od tega je 3041 okrajev, 19.076 občin, 16.734 mestnih občin, 14.851 šolskih okrožij in 28.588 posebnih okrožij¹¹.

Tako kot vsak sistem ima tudi federativni sistem svoje prednosti in slabosti. Prednosti takega sistema so:

- pomaga pri reševanju socialnih in političnih konfliktov,
- spodbuja politično in administrativno učinkovitost javne uprave,
- spodbuja inovacije,
- povečuje raven političnega udejstvovanja in
- ščiti posameznikovo svobodo.

Slabosti federativnega sistema so:

- na eni strani lahko pripomore k hitremu in učinkovitemu razreševanju konfliktov, po drugi pa lahko konflikte pogloblja,

⁸ Zveza samostojnih držav.

⁹ Zveza več nesamostojnih držav s skupno državo.

¹⁰ Po podatkih svetovne banke (2017).

¹¹ Povzeto po Ferfila 1997, 233.

- čeprav povečuje politično participacijo, lahko veliko število vlad zavira družbeni in tehnološki razvoj,
- veliko število vlad lahko povzroča zmedo in povečuje delo (povzeto po Bowman in Kearney 2006, 24–26).

4.2 USTAVA ZDA

Današnja Ustava ZDA je bila sprejeta na ustavodajni skupščini leta 1778 in je najvišji predpis, ki določa temeljna načela delovanja države, njeno ureditev in državljske pravice njenih prebivalcev (Sruk 1995, 352).

Temeljno načelo ameriške ustave je načelo delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo. Vpliv na pisce ameriške ustave so imele predvsem predhodne izkušnje¹² in britanski sistem. Kot pišeta raziskovalca Le Loup in Shull (v Petaurer 2010, 11), se ideja o delitvi oblasti ni oblikovala tako, kot je bila prvotno mišljena, ampak sta za primer podala izjavo Neustadta, ki trdi, da gre »za ločitev institucij, ki si delijo moč«.

S sistemom nadzora in ravnovesij¹³ pa so pisci ustave razdelili pristojnosti in moč med posameznimi institucijami na način, da so jim omogočili medsebojni nadzor (Petaurer 2010, 12). Kot pravi Petauer (2010, 10), je bila temeljna ideja ustanovnih očetov¹⁴ zaščititi državljske pravice s preprečitvijo združitve institucije predsednika in kongresa in se z razporeditvijo moči izogniti morebitni tiraniji strani z večjo politično močjo.

Ameriška ustava velja za izjemno kratko in togo, saj je v svoji več kot dvestoletni zgodovini doživela izjemno malo sprememb. Glavni razlog za to je zapleten postopek, ki zahteva spremembe v obliki amandmajev. Posebnost amandmajev je, da ustave ne spreminjajo, ampak jo dopolnjujejo. Predlog amandmaja k ustavi lahko poda kongres s podporo dveh tretjin članov predstavniškega doma in senata ali pa tri četrtine zveznih držav. Predlog amandmaja mora biti sprejet prav tako z dvotretjinsko večino obeh domov kongresa in tričetrtinsko podporo

¹² Čas britanske kolonizacije.

¹³ Check and balances

¹⁴ Founding fathers

zveznih držav. Leta 1778 sprejeta ustava je obsegala preambulo, sedem členov in zaključni nagovor. Do danes je bila dopolnjena s 27 amandmaji¹⁵ (Constitutional ammendments 2017).

Ustava ZDA ima sedem temeljnih členov:

- prvi člen kongresu podeljuje zakonodajno pristojnost,
- drugi člen ureja funkcijo predsednika države,
- tretji člen našteva pristojnosti sodišč, vključno z vrhovnim, ki je najvišje sodišče v državi,
- četrti člen definira razmerje med vladami v federaciji,
- peti člen definira način sprejemanja amandmajev k ustavi,
- šesti in sedmi člen opisujeta postopek, kako iz ohlapne federacije ustvariti tako ekonomsko kot politično močno državo (The Constitution 2017 in Ferfila 2008, 297).

4.3 IZVRŠILNA OBLAST

ZDA so predsedniška demokracija, kar pomeni, da je izvršilna oblast v rokah predsednika države. Slednji je izvoljen na neposrednih volitvah vsaka štiri leta – z možnostjo enkratne vnovične kandidature – in je vodja izvršilne veje oblasti (Ferfila 2001, 10). Predsednik države ima v ZDA veliko več pristojnosti in tudi večjo politično moč kot v večini drugih držav na svetu.

Poleg predsednika države je izvršna oblast tudi v rokah podpredsednika, ki je izvoljen na istem volilnem lističu kot predsednik države. Če predsednik umre, podpredsednik prevzame izvršno oblast in zaključi mandat brez predčasnih volitev. Na ta način se ohranja politična stabilnost v državi. Podpredsednik predsednika države nasledi tudi v primeru njegovega odpoklica (impeachment) ali odstopa. V moderni ameriški zgodovini je dvakrat prišlo do situacije, ko je podpredsednik prevzel predsedniško funkcijo. Konec novembra 1963 je po umoru Johna F. Kennedyja predsedniško mesto prevzel Lydon B. Johnson. Avgusta 1974 pa je po odstopu Richarda Nixona zaradi prisluškovalne afere

¹⁵ Constitution of the United States of America (2017)

Watergate postal predsednik Gerald Ford. Slednjega je kot podpredsednika imenoval kongres po tem, ko je izvoljeni podpredsednik Spiro Agnew odstopil zaradi korupcijske afere. Vse od nastanka ZDA pa do danes je vsak peti predsednik na to mesto prišel kot podpredsednik (Ferfila in drugi 2001, 843).

4.3.1 PREDSEDNIK DRŽAVE

Predsednik države v ZDA je zelo avtonomna institucija, saj ni član parlamenta in je voljen posebej (Ferfila 1997, 233). Ob tem ima ameriški predsednik še dva izrazito pomembna in močna položaja: institucionalnega in simbolnega. Predsedniško mesto je namreč eden od temeljev ameriškega političnega sistema, predsednik pa najbolj očiten simbol ameriškega naroda. To predsedniku daje še dodatno težo, saj se ga v času množičnih medijev veliko bolj vrednoti na osnovi vodenja in popularnosti kot pa na osnovi njegovega znanja. Uspeh in popularnost predsednika pa nista odvisna od tega, kakšne zakone bo uspel uveljaviti v kongresu, ampak kako uspešno bo krmaril med različnimi interesi ter kakšno vizijo in prihodnost bo ponudil svojim državljanom (Ferfila in Kos 2002, 393).

Ameriška predstava predsednika je nekakšna zmes mita in resničnosti. Predsednik kot močan in karizmatični vodja svobodnega sveta, superman ameriške politike in poveljnik najmočnejše armade na svetu, njegova Bela hiša kot edini kraj na svetu, kjer razne televizijske hiše nameščajo stalne ekipe itd. – vse to bolj sodi med mite in polresnice, kot pa v ameriško resničnost. (Ferfila 1997, 259)

Ameriška ustava določa, da lahko za predsednika države kandidira v ZDA rojena oseba, ki je na dan volitev dopolnila 35 let in je morala v zadnjih 14 letih neprekinjeno bivati na ozemlju ZDA. Predsednik je šef vlade, vrhovni poveljnik najmočnejših oboroženih sil na svetu, »branik« demokracije, ki kraljuje iz Bele hiše in »postavlja« dnevni red doma in po svetu (Ferfila 1997, 258–260). Mandat predsednika traja štiri leta z možnostjo ponovne izvolitve. Zadnji predsednik, ki mu kljub vnovični kandidaturi ni uspelo prejeti še drugega predsedniškega mandata, je bil George Bush starejši.

Posebnost ameriških predsedniških volitev je elektorski sistem. Predsednik namreč ne postane kandidat, ki je na volitvah prejel največ glasov volivcev, ampak kandidat, ki zbere potrebno večino elektorskih glasov. Na predsedniških volitvah jeseni 2016 je demokratska predsedniška kandidatka Hillary Clinton prejela 65.844,954 glasov, republikanski kandidat Donald Trump pa 62.979,879¹⁶ glasov, a ker je prejel več elektorskih glasov, je na volitvah zmagal.

Za zmago v predsedniški tekmi je namreč potrebnih 270 elektorskih glasov. Vsaka zvezna država ima določeno število elektorskih glasov, ki so seštevek izvoljenih predstavnikov zvezne države v predstavniškem domu in senatu (Bilby in Schaffner 2008, 275). Kot zanimivost dodajmo, da ZDA do današnjega dne še ni vodila ženska, prvi in do danes edini temnopolti predsednik pa je bil Barack Obama, ki je državo vodil med letoma 2008 in 2016.

Barack Obama je v zadnjih osmih letih s svojim značajem in karizmo pustil močan pečat. Z zdravstveno reformo je vpeljal zdravstveno zavarovanje za ljudi nižjih slojev, ki si tega prej niso mogli privoščiti. Državo je uspel izvleči iz globoke finančne krize in občutno se je znižala stopnja brezposelnih. Po drugi strani pa je z vrsto vojaških in političnih intervencij skupaj z zavezniki na Bližnjem vzhodu sprožil številne državljanske vojne, ki so povzročile na stotisoče mrtvih in milijone razseljenih.

Ameriška ustava daje predsedniku države številna pooblastila, med temi bi lahko izpostavili štiri najpomembnejše vloge:

- je predsednik vlade,
- je predsednik države,
- je vrhovni voditelj oboroženih sil in
- vodi ameriško zunanjo politiko (Ferfila 1997, 259–261).

Ob tem Ferfila (1997, 259–261) poudarja, da je predsednik vodja zakonodaje, da odgovarja za gospodarsko stanje v državi, je krizni menedžer in vodja politične stranke.

¹⁶ Presidential results (2017).

Poleg že omenjenih pristojnosti pa predsednik države na podlagi ustavnih pristojnosti razglašča v kongresu sprejete zakone. Na te zakone lahko v desetih dneh od sprejema vloži suspenzivni veto, ki ga kongres uspe le redko zavrniti. Za zavrnitev suspenzivnega veta namreč potrebuje dvotretjinsko podporo obeh domov. Številne so tudi predsednikove pristojnosti na področju zunanjih zadev; imenuje veleposlanike in druge diplomatske predstavnike ter s soglasjem senata sklepa mednarodne pogodbe (Grad in drugi 1996, 134–135).

»Ameriški predsednik sicer nima večjih možnosti neposredno vplivati na delo in usmeritve kongresa prek strankarske discipline, ampak poskuša svoj vpliv na delovanje kongresa zagotavljati preko javnega mnjenja.« (Grad in drugi 1996, 135)

Predsednik prav tako imenuje člane več kot petdesetih zveznih agencij, sodnike, sklepa mednarodne pogodbe in lahko pomilosti državljane. Ustaljena praksa je tudi, da predsednik enkrat letno kongresu poroča o stanju v državi. Do nagovora pride v začetku januarja, na združenih seji obeh domov kongresa, ko predsednik države poda State of the Union address (Poročilo o stanju v federaciji) (*The Executive Branch* 2017).

Predsednik je po ustavi vodja izvršne veje oblasti, a celotne administracije mu ne bi uspelo voditi brez skoraj treh milijonov zveznih civilnih uslužbencev, ki tvorijo velikanski birokratski aparat. V primerjavi z administracijo zveznih držav in lokalnih oblasti, ki se je povzpela na kar 14 milijonov uslužbencev, je to še vedno relativno malo. Kar 35 odstotkov zveznih civilnih uslužbencev zaposluje vojska (Ferfila 1997, 262).

4.3.2 KABINET PREDSEDNIKA

Vsak ameriški predsednik ima svoje svetovalce, ki so združeni v kabinet. Danes je v njem 14 sekretarjev departmentov in vodja pravosodja (Attorney General)¹⁷.

¹⁷ The Cabinet (2017).

Predsednik ima poleg kabineta še izvršno pisarno¹⁸, ki združuje vrsto svetovalnih organov, med njimi pa so ključni naslednji trije:

- svet za državno varnost, ki združuje ključne vojaške in mednarodne svetovalce,
- svet gospodarskih svetovalcev, ki skupaj s predsednikom sooblikuje gospodarsko politiko države, in
- urad za vodenje in proračun, katerega glavna zadolžitev je priprava proračuna po predsednikovih usmeritvah.

Pri tem ne smemo pozabiti na pomembno vlogo, ki jo imajo člani administrativnega osebja v Beli hiši, predvsem vodja predsednikovega kabineta in politični pomočniki ter predsednikov tiskovni predstavnik (Ferfila 1997, 261).

Kabinet aktualnega predsednika ZDA Donalda Trumpa je sestavljen iz naslednjih ministrstev:

- Cabinet of Agriculture (ministrstvo za kmetijstvo),
- Cabinet of Commerce (ministrstvo za trgovino),
- Cabinet of Defense (ministrstvo za obrambo),
- Cabinet of Education (ministrstvo za izobraževanje)
- Cabinet of Health and Human Services (ministrstvo za zdravje in socialna vprašanja),
- Cabinet of Homeland Security (ministrstvo za nacionalno varnost),
- Cabinet of Housing and Urban Development (ministrstvo za gradnjo in urbani razvoj),
- Cabinet of Interior (ministrstvo za notranje zadeve)
- Cabinet of Labour (ministrstvo za delo),
- Cabinet of State (ministrstvo za sodelovanje z zveznimi državami),
- Cabinet of Transportation (ministrstvo za promet),
- Cabinet of Treasury (ministrstvo za finance),
- Cabinet of Veteran Affairs (ministrstvo za vojne veterane) in
- Attorney General (ministrstvo za pravosodje).

¹⁸ Executive Office of President

Člane kabineta imenuje predsednik države, ti pa morajo pred zasedbo funkcije na zaslišanje v senat, ki poda mnenje o njihovi ustreznosti. Ministri so predsednikovi pomočniki in so njemu odgovorni in so od njega odvisni (Grad in drugi 1996, 134).

Kabinet predsednika je z drugimi besedami zvezna vlada. Slednja ima naslednja ustavna pooblastila:

- tiska denar,
- ureja odnose s tujimi državami in med ameriškimi državami,
- financira in vodi vojsko, napove vojno,
- ustanavlja sodišča, ki so podrejena vrhovnemu sodišču,
- ustanavlja poštne urade in
- pripravlja zakonodajo, ki ureja njena pooblastila (Ferfila in drugi 2001, 817).

4.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI

Prvi člen ameriške ustave določa, da ima vse zakonodajne pristojnosti v rokah kongres. Ta je sestavljen iz predstavniškega doma in senata, zaradi česar pravimo, da je parlament dvodomni (Ferfila in drugi 2001, 836). V primeru ZDA govorimo o popolni dvodomnosti, to pomeni, da mora biti zakon v enaki obliki sprejet v obeh domovih, kar je svojevrstna redkost. Podoben sistem ima le malo držav na svetu. Med njimi je tudi Italija, katere politični sistem bom prikazal v nadaljevanju magistrskega dela.

»Ameriški dvodomni Kongres uresničuje federativno enakopravnost kot delitev oblasti.« (Ferfila 2001, 57) Poglavitna ustavna funkcija kongresa oz. njegovih članov je, kot pravi Ferfila (2006, 353), kreiranje politik. Poleg tega pa ameriška ustava kongresu podeljuje tudi pristojnost ustanavljanja sodišč, določanje višine davkov in zbiranje le-teh, sposojanje denarja, potrjevanje državnega proračuna in zagotavljanje skupne obrambne varnosti in splošne blaginje ter napoved vojn (U. S. Constitution 2017).

Ameriški senat šteje 100 članov, predstavniški dom pa 435. V obeh domovih trenutnega sklica kongresa ima večino republikanska stranka. Kot piše Tocqueville (1996, 119), je pri oblikovanju senata prevladalo načelo neodvisnosti držav, pri sestavi predstavniškega doma pa dogma o nacionalni suverenosti. V času, ko je bila napisana ameriška ustava, sta namreč med takratnimi prebivalci kolonij (Angloameričani) obstajala le dva nasprotujoča si interesa: interes individualnosti za posamezne države in interes združitve za celotno ljudstvo. Potreben je bil kompromis.

Tabela 4.1: Sestava 115. sklica kongresa (3. januar 2017–3. januar 2019)¹⁹:

	Predstavniški dom	Senat
Republikanci	241	52
Demokrati	194	46 + 2 neodvisna

Vir: Congress.gov (2017).

Kot smo že omenili, predsednik države ni politično odgovoren kongresu. A za svoja dejanja odgovarja, saj je lahko v kongresu podvržen posebni obliki kazenske odgovornosti, obtožbi (impeachment). O tem pa v celoti odloča kongres, saj ga predstavniški dom obtoži, senat pa odloči o obtožbi in mu odvzame funkcijo (Grad 2000, 60).

4.4.1 PREDSTAVNIŠKI DOM – HOUSE OF REPRESENTATIVES

Predstavniški dom je spodnji dom kongresa in ima 435 članov, ki so predstavniki vsega ljudstva in izvoljeni na podlagi splošne volilne pravice (Grad in drugi 2006, 190). Število predstavnikov iz posamezne zvezne države v predstavniškem domu je odvisno od števila njenih prebivalcev (Ferfila in drugi 2001, 839). Največ članov predstavniškega doma tako prihaja iz Kalifornije, po drugi strani pa ima prostrana Aljaska zaradi svoje redke poseljenosti in majhnega števila prebivalcev v predstavniškem domu le enega predstavnika.

¹⁹ Vir: <https://www.congress.gov/members?q={%22congress%22:%22115%22}> (9. 2. 2017).

Poleg 435 »poslancev« sedijo v predstavniškem domu tudi posamezni delegati in en stalni komisar, ki predstavljajo ozemlja s posebnim položajem oziroma statusom, to so Guam, Deviški otoki, Distrikt Kolumbija, kjer je ameriško glavno mesto, Ameriška Samoa in Portoriko. Ti predstavniki so tako kot drugi izvoljeni na rednih volitvah in sodelujejo pri delu odborov, ne morejo pa glasovati na plenarnih zasedanjih doma (The Legislative Branch 2017). Volitve v predstavniški dom potekajo vsaki dve leti po večinskem volilnem sistemu.

Mandatna doba člana predstavniškega doma je kratka v primerjavi z mandatno dobo člana senata in drugih parlamentov po svetu. Kot pravijo Grad in drugi (2006, 190), je to zato, ker je v času sprejemanja ustave veljajo prepričanje, da mora ljudstvo imeti možnost, da čim večkrat preveri delovanje svojih predstavnikov.

Za člana predstavniškega doma je lahko izvoljena oseba, ki je stara 25 let, ima najmanj sedem let ameriško državljanstvo in ima stalno prebivališče v zvezni državi, v kateri kandidira. Predstavniški dom vodi predsednik²⁰ predstavniškega doma in je vodja največje stranke v njem. Predsednik določa dnevni red (skupaj z vodjo večinske stranke), posreduje zakonske predloge posameznim odborom, imenuje člane posebnih odborov, daje besedo v razpravi, pri neodločenem glasovanju pa prispeva odločilni glas. Predstavniški dom ima stalne, občasne in posebne odbore in pododbore (Grad in drugi 2006, 190–191).

4.4.2 SENAT – SENATE

Senat je zgornji dom ameriškega kongresa in poleg predstavniškega doma edini zakonodajalec v državi. Predseduje mu podpredsednik ZDA²¹ in ima 100 članov. Mandat senatorja traja šest let (Grad in drugi 2006, 189). Podpredsednik sicer ni član senata in nima pravice glasovanja, razen pri neodločenem glasovanju. »De facto« senat vodi vodja senatne večine²², ki mu podpredsednik prepusti senatne zadeve: določanje dnevnega reda, urnik dela in vpliv na delo odborov (Ferfila in drugi 2001, 840).

²⁰ Predsednik predstavniškega doma je republikanec Paul Ryan iz Wisconsin.

²¹ Trenutni ameriški podpredsednik je nekdanji guverner Indiane Mike Pence.

²² Vodja senatne večine je senator Mitch McConnell iz Kentuckyja.

Člane senata so vse do leta 1913 volila predstavniška telesa zveznih držav, s sprejemom XVII. amandmaja k ustavi pa so volitve neposredne v vsaki zvezni državi posebej. Mandat senatorja traja šest let. Volitve v senat potekajo na dve leti sočasno z volitvami v predstavniški dom. Tako se vsaki dve leti zamenja tretjina senatorjev. Obnavljanje članstva senata je tako delno, kar pomeni, da traja funkcijska doba senata šest let, vendar se vsaki dve leti obnavlja tretjina senatorjev (Grad in drugi 2006, 189). Večina zveznih držav za volitve uporablja enokrožni večinski volilni sistem z izjemo Georgie in Louisiane, ki uporabljata dvokrožni večinski volilni sistem (Grims 2006, 54). Pravico voliti (aktivno volilno pravico) ureja vsaka zvezna država samostojno (Grad in drugi 2006, 189).

Ob izvolitvi mora biti senator star najmanj 30 let, državlján zvezne države, v kateri kandidira, in najmanj devet let državlján ZDA (Senate Election Law Guidebook 2017).

Če ima predstavniški dom na eni strani izključno zakonodajno funkcijo, pa senat na drugi strani sodeluje pri oblikovanju zakonov in sodi o političnih postopkih (impeachment), ki mu jih predloži predstavniški dom. V pristojnost senata je tudi potrjevanje mednarodnih pogodb, ki jih sklène predsednik; da predsednikova odločitev postane dokončna, jo mora potrditi isto telo (Tocqueville 1996, 121). Tako kot predstavniški dom ima tudi senat stalne in občasne ter posebne odbore in pododbore. Več o tem pa v naslednjem poglavju, kjer bom podrobneje opisal delovanje kongresa.

4.4.3 DELOVANJE KONGRESA

Kongres se vsaki dve leti, ko so izvoljeni novi člani predstavniškega doma in tretjina senata, na novo organizira. Slednji zaradi svoje menjajoče se sestave zagotavlja neprekinjeno delo kongresa kot celote. Kongres deluje na letnih zasedanjih, ki se po ustaljeni praksi začenjajo 3. januarja, ko oba domova na skupnem zasedanju poslušata predsednikov govor o stanju v zvezi. Domova sicer le izjemoma zasedata na skupnih sejah. Domova sta sklepčna, če je na seji navzoča večina članov doma. Pomembno vlogo v delu kongresa imajo odbori. Obstajajo stalni, občasni in posebni odbori in pododbori. Stalni odbori so

organizirani za različna področja zakonodajne dejavnosti. V njih ima odločilno vlogo večinska stranka. Drugi odbori se ukvarjajo s posameznimi zakonskimi predlogi in parlamentarno preiskavo. Obstajajo tudi skupni odbori obeh domov, ki se ustanovijo z zakonom in se ukvarjajo z zadevami, pomembnimi za delovanje kongresa (npr. Committee on Library) (Grad in drugi 2006, 191–193).

Tako trenutno deluje 17 senatnih odborov in 70 pododborov, v predstavniskem domu pa deluje 23 odborov in 104 pododbori. Njihovo število sicer ni stalno, ampak se z vsakim novim sklicem kongresa posamezni na novo ustanovijo ali ukinejo (The Legislative Branch 2017).

Odbori imajo v kongresu izredno pomembno vlogo, saj obravnavajo predloge zakonov in dajejo k njim pripombe, pogosto jih tudi sami oblikujejo. Zakon, ki ga odkloni odbor, praviloma sploh ne pride v odločanje celotnega doma (Grad in drugi 2006, 193).

4.5 SODNA VEJA OBLASTI

Sodni sistem je v ZDA podoben angleškemu, saj glede na obrazložitev Grada in drugih (2006, 206) izhaja iz angleške tradicije občega prava (Common Law) in temelji na neodvisnosti sodstva in na precedenčnem sistemu.

Po ameriški ustavi je ustanavljanje federalnih in vrhovnih sodišč v pristojnosti kongresa. Neodvisnost, ki jo je deležno sodstvo, mu daje položaj močne posebne oblasti, ki ima pogosto tudi politična obeležja (Grad in drugi 2006, 206).

Zvezne sodnike in sodnike vrhovnega sodišča imenuje predsednik, njihova funkcija pa je dosmrtna. Pomembno vlogo ima senat, ki poda mnenje in končno soglasje k imenovanju sodnikov. Da bi se izognili političnim pritiskom na sodnike in posledično njihove odločitve, obstaja določba, ki prepoveduje, da se članom zveznega sodišča znižajo plače (Ferfila in drugi 2001, 848).

Večino zadev sicer opravijo državna in lokalna sodišča. Na teh sodiščih se namreč razreši kar 98 odstotkov civilnih in kriminalnih tožb (Ferfila in drugi 2001, 848).

4.5.1 OKROŽNA SODIŠČA

Okrožna sodišča so temelj ameriške zvezne sodne piramide. Na njih se prične večina sodnih postopkov. V pristojnosti okrožnih sodišč so:

- zvezni zločini,
- zvezne civilne tožbe,
- nadzor nad stečajnimi postopki,
- nadzor nad delom nekaterih zveznih ustanov,
- nadzor nad naturalizacijo tujcev in
- posamezni primeri pomorskega prava.

Večina zadev na okrožnih sodiščih je le rutinska in velik del sodnih primerov nato nadaljuje svojo pot na prizivna sodišča (Ferfila in drugi 2001, 848).

4.5.2 PRIZIVNA SODIŠČA

V ZDA imajo 12 prizivnih sodišč. Sedež imajo v večjih ameriških mestih, posamezno sodišče pa pokriva večje geografsko območje, ki ga sestavlja več zveznih držav. Naloga prizivnih sodišč je, da proučijo primere, ki jih niso okrožna. Posamezni pomembni primeri lahko takoj preidejo na obravnavo na vrhovno sodišče. Obravnave v večini primerov potekajo pred senatom treh sodnikov, pri posebnih primerih pa sodeluje celoten sodniški zbor. Odločitev sodišča se sprejema z večino udeleženih sodnikov (Ferfila in drugi 2001, 848).

4.5.3 VRHOVNO SODIŠČE

Na vrhu ameriške sodne piramide je vrhovno sodišče, ki bi ga lahko primerjali z našim ustavnim sodiščem. Njegovo temeljno poslanstvo je, da zagotavlja uniformnost razlag zveznih zakonov in njihovo vrhovno veljavo v državi, ustavnosodno kontrolo in razrešuje morebitne konflikte med posameznimi zveznimi državami (Ferfila 2001, 849). Vrhovno sodišče je tudi edino sodišče v državi, ki je bilo ustanovljeno na podlagi ustave.

Vrhovno sodišče ima devet članov. Vodi ga glavni sodnik (Chief Justice), ob njem pa deluje še osem pridruženih sodnikov (associates). Po smrti sodnika Antonina Scalie je bilo sodišče več kot leto dni brez devetega sodnika. Aprila 2017 je senat za novega vrhovnega sodnika imenoval konservativca Neila Gorsucha. Kot smo že omenili, je imenovanje vrhovnih sodnikov v rokah predsednika, senat pa poda soglasje k njihovem imenovanju (Grad 2000, 60).

Z imenovanjem Gorsucha se je, če gledamo s svetovnonazorskega vidika, vrhovno sodišče znova obrnilo v desno. V njem namreč sedi pet konservativnih in štirje liberalni sodniki. Vrhovno sodišče s svojimi odločitvami (npr. uzakonjenje pravice do splava, prepoved rasnega diskriminiranja v javnih šolah, legalizacija istospolnih porok v vseh zveznih državah ...) močno vpliva na ameriško družbo in hkrati igra aktivno vlogo ustvarjalca politik. Strokovnjaki imajo o političnem aktivizmu sodišč deljena mnenja. Na eni strani številni teoretiki zagovarjajo stališče sodniških zadržkov, v skladu s katerimi naj bi imeli sodniki minimalno vlogo pri ustvarjanju politik, spet drugi so prepričani, da morajo imeti sodniki vlogo sprejemanja temeljnih političnih odločitev. Pravijo namreč, da so sodišča lahko glasnik politično in ekonomsko šibkih in na družbeni rob postavljenih skupin, ki nimajo možnosti vpliva na sprejemanje politik (Ferfila in drugi 2001, 849).

4.6 POLITIČNE STRANKE V ZDA

ZDA so večstrankarska demokracija, kjer imata glavno politično besedo in moč dve stranki – republikanska in demokratska stranka. Strankarski sistem se je, tako kot sodni, razvijal po britanskem zgledu, najprej v kolonijah, nato državah in nazadnje na zvezni ravni. Gre za izrazito dvostrankarski sistem na zvezni ravni in večstrankarski na ravni zveznih držav. Politične stranke na zvezni ravni niso močne stranke, kot jih poznamo v evropskih državah, ampak gre za ohlapna združenja enako mislečih posameznikov, ki so organizirana v državah in se tesneje združijo in organizirajo na zvezni ravni le v času volitev. Ker je v teh

strankah le ohlapna organiziranost, tudi ni strankarske discipline, kar se pogosto kaže pri glasovanju v kongresu²³ (Grad in drugi 2006, 214–215).

Ob tem velja poudariti izredno polarizirano volilno telo. Obe največji stranki namreč uživata približno enako podporo volilnega telesa, kar je v preteklosti pripeljalo do izredno napetih političnih tekem (Bibby in Schaffner 2008, 48).

Na državni ravni sicer obstaja veliko število majhnih strank, katerih delovanje je ozko usmerjeno v okolje, v katerem delujejo.

4.6.1 DEMOKRATSKA STRANKA

Demokratska stranka velja za najstarejšo politično stranko v ZDA, saj je bila ustanovljena že daljnega leta 1792. Malokdo pa ve, da je bilo prvotno ime stranke republikanska stranka. Stranka se je v demokratsko preoblikovala v tridesetih letih 19. stoletja (Democratic Party 2017).

Tradicionalno je demokratska stranka usmerjena bolj v levo in je še do pred nekaj leti uživala podporo srednjega sloja in delavskega razreda, danes pa je v iskanju svoje lastne identitete.

Najvišji organ stranke je nacionalna konvencija, ki jo tvorijo strankarski delegati iz posameznih zveznih držav. Sestaja se enkrat na štiri leta, nekaj mesecev pred predsedniškimi volitvami. Na konvenciji določi osnovno politično usmeritev za volitve ter kandidata za predsednika in podpredsednika države. Kandidat, ki je določen za predsednika ZDA, s tem postane tudi vodja stranke za nadaljnja štiri leta (Grad in drugi 2006, 215–216).

4.6.2 REPUBLIKANSKA STRANKA

²³ V vsakem sklicu kongresa so v obeh strankah prisotne struje, v kateri so združeni posamezniki, ki imajo neki skupni interes, ki ni nujno tudi primarni interes njihove stranke. Takšen primer je gibanje Čajank, ki se je oblikovalo znotraj republikanske stranke v času predsednikovanja Barracka Obame in ki je še ostreje kot republikanska stranka nastopalo proti zdravstveni reformi, pravici do splava in istospolnim porokam.

Republikanska stranka ima svoje korenine v gibanju, ki se je začelo 1854. leta in se je borilo proti suženjstvu. Podporniki gibanja so hitro rasli, kar je vodilo v nastanek stranke (Grad in drugi 2006, 215).

Republikanska stranka velja danes za konservativno stranko, ki se v veliki meri opira na velik kapital in se bori za čim manjšo vlogo zvezne vlade.

Republikanci so v zadnjih letih znali s svojo populistično retoriko v svojo volilno bazo pritegniti razočarane volivce srednjega razreda in delavstva. To je tudi razlog, da imajo danes v rokah tako izvršilno kot zakonodajno oblast.

Tudi pri republikanski stranki je najvišji organ stranke nacionalna konvencija in deluje enako kot pri demokratski stranki.

5. POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE ITALIJE

Italija, kot jo poznamo danes, ima svoje korenine v majhnih mestnih državah, ki so krojile usodo Apeninskega polotoka vse do sredine 19. stoletja. Z Napoleonovo zasedbo Apeninskega polotoka se je v Italiji zbudilo dolgo speče nacionalistično gibanje in po vojni s Francijo in Avstro-Ogrsko je leta 1861 nastala Kraljevina Italija. Nekaj let kasneje je novonastala kraljevina aneksirala papeško državo in ostanek nekdanje Beneške republike. Italija je bila tako vse do konca druge svetovne vojne parlamentarna monarhija (Storia costituzionale Italiana 2017).

Predhodnik današnje italijanske ustave je bil Albertinski statut iz leta 1848, temeljni zakon, ki je kasneje postal ustava združenega kraljestva. Statut se je po vsebinski plati opiral zlasti na francoski ustavi iz leta 1814 in 1830 ter belgijsko ustavo iz leta 1831 (Grad in drugi 2006, 79).

Albertinski statut je bil neke vrste gibka²⁴ ustava, prav zaradi svoje gibkosti in pojmovne elastičnosti je omogočal različno razlago in uporabo, ki sta se

²⁴ Albertinskega statuta se ni dalo spreminjati, saj za to ni bil predviden noben postopek, dopolnjevanje in spreminjanje pa se ga je dalo z navadnimi zakoni (Grad in drugi 2006, 79).

prilagajali spremenjenim družbenim razmeram, tudi v negativni smeri, kot se je izkazalo v času fašizma. Fašistični režim je z redno zakonodajno proceduro Albertinski statut v pretežni meri razveljavil. Fašizem je doživel svoj konec med drugo svetovno vojno. Leta 1943 je zaradi neuspeha italijanskih vojaških podvigov fašistični svet sklenil, da je treba v državi reorganizirati državno oblast tako, kot jo je svoji prvotni izvedbi določal Albertinski statut. Kralj Vittorio Emanuele III. je odstavil premierja Benita Mussolinija in zanj odredil pripor, sestavo nove vlade pa zaupal generalu Badogliu. Kralj je poskusil obnoviti ureditev, kot jo je določal Albertinski statut, a ga je zgodovinsko dogajanje prehitelo. Nemška vojska se je iz zavezniške spremenila v okupacijsko in obnovila fašistični režim (Salojska republika, na čelu katere je bil Mussolini). Italija se je pridružila zahodnim silam v boju proti nacistični Nemčiji, antifašistične sile pa so se začele spraševati, ali še lahko zaupajo monarhiji. Kralj Vittorio Emanuele III. se je umaknil iz javnega življenja in za izvrševalca kraljeve oblasti imenoval sina Umberta. Slednji je leta 1944 napovedal, da bodo Italijani po koncu sami odločili o usodi kraljevine. 2. junija 1946 so bile razpisane volitve v ustavodajno skupščino, prav tako referendum, na katerem se je večina volivcev odločila za republiko. S tem se je končalo obdobje kraljevine, kraljeva družina pa je zapustila Italijo in odšla v izgnanstvo (Grad in drugi 2006, 79–82).

Padla ustavna reforma in padec vlade

Popolna dvodomnost parlamenta je ključni krivec za počasno sprejemanje zakonodaje in številne politične krize v državi. Da bi v prihodnje omogočili lažje vladanje in hitrejši zakonodajni proces, je parlament lani spomladi sprejel amandmaje k ustavi, s katerimi je odpravil popolno dvodomnost parlamenta. Zmanjšal je število senatorjev s 315 na 100, od tega bo 95 predstavnikov dežel in večjih mest, močno pa se je omejila pristojnost senata.

Del opozicije je taki novi ureditvi močno nasprotoval z razlago, da bo samo pripomogla k povečanju moči predsednika vlade in hkrati omejila moč parlamenta. Italijanski državljani so zbrali potrebnih 500 tisoč podpisov za razpis razveljavitvenega referenduma in volivci so v začetku lanskega decembra spremembe ustave zavrnil. Posledično je predsednik vlade Matteo Renzi

odstopil in vodenje vladajoče koalicije in vlade do konca mandata je prevzel Paolo Gentiloni.

5.1 USTAVA REPUBLIKE ITALIJE

Ustavodajna skupščina je decembra 1947 sprejela novo ustavo, ki je v veljavo stopila s 1. januarjem 1948. Italijanska ustava spada med tiste evropske ustave, ki so nastale pod vplivom političnega liberalizma in vanj vtkanega ameriškega nacionalizma. Gre za pisano in togo ustavo, z ustanovitvijo ustavnega sodišča pa je zagotovljeno njeno sodno varstvo. Sprejeta ustava je nastala kot kompromis antifašističnih političnih sil (Grad in drugi 2006, 85–86).

Italija je bila po drugi svetovni vojni izrazito polarizirana – na eni strani z evropskim liberalizmom navdahnjenimi krščanskimi demokrati in na drugi socialisti in komunisti.

Kot pravijo Grad in sod. (2006, 86), je italijanska ustava navdahnjena z evropskim liberalizmom in dopolnjena z ideološkimi prvinami komunizma in socializma. To je vidno že v temeljnih načelih ustave, ki ima sicer 12 členov, kjer je v prvem členu zapisano, da je Italija demokratična republika, utemeljena na delu (Brandt 1998, 216). Italija je tako od leta 1948 parlamentarna demokracija.

Italijanska ustava obsega 139 členov in je razdeljena na dva dela z več poglavji:

- Prvi del ureja pravice in dolžnosti državljanov. Zajeti so državljanski odnosi²⁵, moralno-družbeni odnosi²⁶, ekonomski odnosi²⁷ in politični odnosi²⁸. Ta del ustave, če upoštevamo leto njenega sprejetja, obsežno in sorazmerno celovito ureja vse tiste pravice, ki so se v okviru zahodne civilizacije uveljavile v zadnjih 200 letih. Nova ustavna ureditev naj bi tako učinkovito preprečevala ponovni vzpon totalitarnih prvin vladanja.
- Drugi del zajema politično in upravno ureditev republike. V tem delu ustava določa politično ureditev Italije. Določa pristojnosti vseh treh vej

²⁵ Rapporti civili

²⁶ Rapporti etico-sociali

²⁷ Rapporti economici

²⁸ Rapporti politici

oblasti: zakonodajne, izvršilne in sodne (Brandt 1998, 216–242; Grad in drugi 2006, 89–90). Izvršilna oblast je v rokah vlade in zakonodajna v rokah dvodomnega parlamenta.

V prehodnih in končnih določbah nove ustave so članom kraljeve družine, ki so jih predvsem socialisti in komunisti imeli za glavnega krivca razmaha fašizma v Italiji, odvzeli volilno pravico. Nekdanjim kraljem savojske hiše, njihovim soprogam in moškim potomcem so prepovedali vstop v državo, premoženje kraljeve družine v Italiji pa je postalo državna last. Te določbe so odpravili s sprejemom zakona leta 2002. Člani kraljeve družine Savoja tako lahko ponovno obiskujejo deželo, ki so ji nekoč vladali.

5.2 PREDSEDNIK DRŽAVE

Vloga in pristojnost predsednika republike sta določeni v členih ustave od 83 do 91. Njegova vloga je večinoma protokolarna, kar ustreza značilnostim, ki jih ima ta organ v parlamentarnih demokracijah. Kot pravi Brandt (1998, 105), je predsednik republike nevtralna in vmesna oblast z nalogami jamstva in nadzora, ki se opravljajo stalno in nepristransko ter zunaj tradicionalnih in oblastnih funkcij. Temu priča tudi določba, da predsednik republike ob nastopu funkcije ne sme biti član politične stranke.

Z veljavno ustavno ureditvijo naj bi bili predsedniku republike zagotovljeni njegovi nepolitičnost in nepristranskost, ki bi mu brez neposrednega političnega vpliva na zakonodajno in izvršilno vejo oblasti omogočali vzdrževanje političnega ravnovesja med najvišjimi državnimi organi, ob spoštovanju temeljnih ustavnih načel in vrednot, ki prežemajo italijansko ustavno ureditev (Grad in drugi 2006, 97). Italijanski predsednik je ob tem varuh ustave, saj ga 87. člen ustave označuje za šefa italijanske države in predstavnika nacionalne enotnosti. Predvsem med političnimi krizami, ki jih v Italiji ni malo, ima vlogo ohranjanja politične stabilnosti.

Predsednik ima v Italiji sedemletni mandat, kar naj bi omogočilo njegovo neodvisnost od parlamentarne večine (Grad in drugi 2006, 98). Za predsednika

je lahko izvoljen italijanski državljani, ki je dopolnil 50 let in uživa vse državljanske in politične pravice (Costituzione della Repubblica Italiana 2017). Predsednika izvoli parlament na skupni seji obeh domov, ki se jim pridružijo delegati dežel, po trije za vsako deželo, samo dežela Valle d'Aosta ima enega delegata.

Volitve predsednika države so tajne in za predsednika republike je izvoljen:

- pri prvih treh glasovanjih – kdor pridobi kvalificirano večino dveh tretjin glasov;
- pri naslednjih glasovanjih – kdor pridobi absolutno večino glasov (polovica + 1) (Brandt 1998, 106).

V povojni zgodovini Italije so bili le trije predsedniki izvoljeni v prvem glasovanju, leta 1971 pa je bilo za izvolitev predsednika potrebnih kar 24 krogov glasovanj. Aktualni, dvanajsti predsednik republike Sergio Mattarella je bil izvoljen februarja 2015 (Presidenza della Repubblica 2017).

Predsednik republike ima po ustavi naslednje pristojnosti:

- razpiše volitve za oba domova parlamenta in skliče prvo sejo obeh domov,
- napoti poslanice zbornicam, v katerih opozarja na pereča družbena vprašanja, ki bi jih bilo nujno treba rešiti (poslanico mora sopolpisati predsednik vlade),
- avtorizira predložitev vladnih zakonskih predlogov v parlament,
- lahko skliče sejo obeh domov parlamenta,
- lahko razpusti parlament,
- razpiše referendum v primerih, ki jih predvideva ustava,
- razglašča zakone,
- pred razglasitvijo zakona lahko z obrazloženo poslanico od parlamenta zahteva ponovno glasovanje o zakonu,
- imenuje pet dosmrtnih senatorjev,
- imenuje predsednika vlade in ministre,
- ratificira mednarodne sporazume,
- imenuje pet sodnikov ustavnega sodišča,
- razglasi vojno stanje po odločitvi parlamenta in

- je vrhovni poveljnik oboroženih sil (Costituzione della Repubblica Italiana 2017).

Predsednik republike za svoja dejanja, ki jih stori pri upravljanju funkcije, ni odgovoren, razen če gre za izdajo ali veleizdajo ali naklepno kršitev ustave, ki lahko vodi v državni udar. Za dejanja, ki jih stori izven opravljanja svoje funkcije, pa kazensko odgovarja kot vsak drug državljan, vendar je kazensko odgovornost mogoče uveljavljati šele po koncu mandata, da ne bi prihajalo do političnih inkriminacij, ki bi imele namen krniti predsednikov ugled (Grad in drugi 2006, 99).

5.3 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI

Izvršilna moč je v Italiji v rokah vlade, ki predstavlja njen osrednji del, birokratskega aparata ter pomožnih svetovalnih in nadzornih organov, ki opravljajo svojo funkcijo tako za vlado kot za parlament. Vlada pri tem opravlja več funkcij:

- politično, saj v skladu z usmeritvijo parlamentarne večine pomembno sodeluje pri usmerjanju države,
- zakonodajno, saj lahko sprejema pravne akte z zakonsko močjo, in
- izvršilno, ker predstavlja vrh izvršilne oblasti, njenim ministrstvom pa so podrejena vsa področja javne uprave (Grad in drugi 2006, 99–100).

Le pet členov ustave (od 92. do 96.) ureja oblikovanje vlade in njene pristojnosti. Vlado sestavljajo predsednik ministrskega sveta in ministri. Predsednika ministrskega sveta imenuje predsednik republike. Člane vlade prav tako imenuje predsednik države na predlog ministrskega predsednika (Costituzione della Repubblica Italiana 2017).

Posebnost italijanskega sistema je ta, da ima vlada možnost sprejemanja uredb z zakonsko močjo. Vlada jih sprejme na svojo pobudo in odgovornost v izrednih primerih, ki pa niso jasno določeni. Uredbe mora vlada še isti dan poslati v potrditev parlamentu. Če jih slednji v 60 dneh po njihovi objavi ne spremeni v zakon, prenehajo veljati. Tako so vse italijanske vlade v času republike

sprejemale uredbe, a je zakonodajalec sprejel varovalko in odločil, da ti ukrepi postanejo dokončni šele, ko jih parlament spremeni v zakone.

5.3.1 PREDSEDNIK MINISTRskega SVETA

Predsednik sveta ministrov²⁹ lahko postane italijanski državlján, ki uživa politične in državljanske pravice, njegova funkcija pa traja, dokler uživa podporo parlamenta. Predsednik republike ga ne more odpoklicati. Do tega lahko pride samo v primeru, ko izgubi podporo parlamenta in ne želi odstopiti (Brandt 1998, 92).

Predsednik sveta ministrov med drugim opravlja naslednje pomembne naloge:

- vodi splošno politiko vlade,
- ohranja enotno in upravno usmeritev vseh ministrstev,
- spodbuja delovanje ministrstev,
- sopodpisuje pomembnejše predsednikove akte,
- nadzoruje vojaško in civilno varnostno službo in
- poslanskima zbornicama predloži predloge zakonov v okviru vladne pobude (Brandt 1998, 93).

Ministrski predsednik po drugi strani ne more sprejemati odločitev namesto ministrov ali razveljaviti njihovih aktov, lahko jih le zadrži do odločitve ministrskega sveta. Predsedniku ministrskega sveta namreč v odnosu do ministrov ne pripada nadrejeni položaj. Za svoje delo je predsednik ministrskega sveta odgovoren parlamentu, in sicer za vsa dejanja vlade, njegov odstop pa vodi v odstop celotne vlade (Grad in drugi 2006, 101).

Ministrski predsednik ima tudi svoj posvetovalni organ, kabinetni svet. Prvič ga je uvedla Craxijeva vlada leta 1983. Zakon³⁰, sprejet v ta namen, določa, da lahko predsedniku ministrskega sveta pri izvajanju funkcij pomaga odbor (kabinetni svet), ki je sestavljen iz ministrov in jih predsednik določi po posvetovanju z

²⁹ Predsednik sveta ministrov je Paolo Gentiloni, ki je vodenje vlade prevzel 6. decembra 2016, po odstopu takratnega predsednika vlade Mattea Renzija.

³⁰ Zakon št. 400, 23. 8. 1983

drugimi ministri. Njegova funkcija je izključno svetovalna in nima nikakršne odločitvene moči (Brandt 1998, 98).

Največ vlad, kar sedem, sta vodila Giulio Andreotti in prvi povojni predsednik vlade moderne Italije, Alcide de Gasperi. Italija je namreč po drugi svetovni vojni veljala za državo s tipičnim proporcionalnim volilnim sistemom, ki se je pod vplivom širših družbenih dejavnikov izražal v razdrobljenem strankarskem sistemu. Posledica tega so bile številne in šibke vlade (Grad 2004, 78–79), kar je težava tudi današnje italijanske politike.

5.4 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI

Zakonodajna oblast je v Italiji v rokah dvodomnega parlamenta. Gre za edini državni organ, ki črpa svojo legitimnost iz neposrednih volitev. Parlament je po ustavi »središče sistema«, saj je oblikovanje in delovanje vlade odvisno od zaupanja, ki ga uživa v parlamentu (Grad in drugi 2008, 93). Dvodomnost italijanskega parlamenta je določena v 55. členu ustave. Parlament je sestavljen iz poslanske zbornice (Camera dei deputati) in senata (Senato della Repubblica). Zbornici sta v položaju popolne enakopravnosti, saj:

- imata enake funkcije,
- na enak način sodelujeta pri opravljanju zakonodajne in politične funkcije in
- imata popolnoma enake pristojnosti (Brandt 1998, 67).

Kot razlagajo Grad in drugi (2006, 94), se je pri nastajanju ustave levica zavzemala za enodomni parlament, druge stranke pa za dvodomnega, pri čemer naj bi drugi dom predstavljal gospodarske, družbene in kulturne interese ali regije. Zaradi različnih pogledov na vlogo in potrebo po drugem domu parlamenta so politične stranke sprejele kompromis, ki je privedel do oblikovanja dveh enakopravnih zbornic, ki temeljita na splošni predstavniški politični legitimnosti. Sama ustava ima od delovanja parlamenta malo določb, saj podrobnejšo ureditev dela parlamenta prepušča poslovnikoma obeh domov parlamenta.

Zakonodajna iniciativa, kot smo že omenili, pripada vladi in vsakemu članu zbornic. Sprejem posameznega zakona pa lahko predlagajo tudi naslednje institucije:

- nacionalni svet za gospodarstvo in delo, a le za zakone s tega področja in
- regijski sveti, a le za zakone, ki so pomembni za regije.

Ljudska zakonodajna pobuda se lahko uveljavi s podpisi vsaj 50 tisoč volivcev. Volivci lahko na podlagi ustave na zakonodajno funkcijo parlamenta vplivajo tudi z referendumom. Italijanska ureditev pozna le razveljavitveni referendum, s katerim je mogoče odločati o razveljavitvi tako zakonov kot tudi pravnih aktov z zakonsko močjo, ki jih sprejme vlada. Referendum je dopusten, če se zanj odloči najmanj 500 tisoč volivcev ali ga predlaga vsaj pet regijskih svetov. Rezultat referenduma je veljaven, če se ga udeleži absolutna večina volilnih upravičencev (polovica + 1)(Grad in drugi 2006, 95).

Poleg zakonodajne ima parlament tudi vrsto nezakonodajnih funkcij, med temi je najpomembnejša volilna funkcija. Parlament je namreč odgovoren za:

- izvolitev predsednika republike,
- izvolitev petih ustavnih sodnikov in
- izvolitev sedmih članov visokega pravosodnega sveta (Brandt 1998, 79).

5.4.1 POSLANSKA ZBORNICA – CAMERA DEI DEPUTATI

Poslanska zbornica ima 630 članov, ki imajo petletni mandat in so voljeni po proporcionalnem volilnem sistemu na podlagi splošne volilne pravice. Če zmagovalna koalicija ne uspe doseči 340 poslanskih mandatov, sledi nagrada za zmagovalca, ki koaliciji »podeli« manjkajoče mandate. Tako lahko koalicija vlada z udobno večino, tudi če kateri izmed članov poslanske zbornice prestopi v opozicijo.

Aktivna volilna pravica za volitve v poslansko zbornico se v Italiji pridobi z 18 leti, pasivna volilna pravica³¹ pa z dopolnjenimi 25 leti.

³¹ Pravica biti voljen.

Državno ozemlje je za potrebe volitev razdeljeno na volilne enote. 12 članov poslanske zbornice od leta 2006 izvolijo italijanski državljani s stalnim prebivališčem izven Italije (Chi elege in deputati 2017).

Vsak član poslanske zbornice ima pravico do zakonodajne iniciative. Za lažje delo in obravnavo zakonov v poslanski zbornici deluje 14 odborov. 82. člen ustave daje poslanski zbornici možnost ustanavljanja posebnih preiskovalnih komisij.

Poslansko zbornico vodi predsednik poslanske zbornice, ki ga izvolijo člani zbornice na prvi redni seji. Volitve so tajne, predsednik poslanske zbornice je izvoljen:

- pri prvem glasovanju – kdor pridobi kvalificirano večino dveh tretjih vseh poslancev;
- pri drugem glasovanju – kdor pridobi kvalificirano večino dveh tretjih prisotnih poslancev;
- pri naslednjih glasovanjih – kdor pridobi absolutno večino glasov (polovica + 1) (Il Presidente della Camera 2017).

Glavne pristojnosti predsednika poslanske zbornice³² so:

- vodi seje poslanske zbornice,
- vodi seje kolegija vodij poslanskih skupin,
- skrbi za red in nemoteno delo članov zbornice in
- odloča o primernosti zakonskega predloga (Il Presidente della Camera 2017).

Tabela 5.1: Aktualna sestava poslanske zbornice.

POSLANSKA SKUPINA	ŠTEVILO MANDATOV
AREA POPOLARE-NCD-CENTRISTI PER L'EUROPA	26
CIVICI E INNOVATORI	17
DEMOCRAZIA SOLIDALE - CENTRO DEMOCRATICO	14
FORZA ITALIA - IL POPOLO DELLA LIBERTA' -	50

³² Predsednica poslanske zbornice je Laura Boldrini.

BERLUSCONI PRESIDENTE	
FRATELLI D'ITALIA-ALLEANZA NAZIONALE	11
LEGA NORD E AUTONOMIE - LEGA DEI POPOLI - NOI CON SALVINI	19
MOVIMENTO 5 STELLE	91
PARTITO DEMOCRATICO	303
SCELTA CIVICA-ALA PER LA COSTITUENTE LIBERALE E POPOLARE-MAIE	16
SINISTRA ITALIANA - SINISTRA ECOLOGIA LIBERTA'	31
MISTO	52
ALTERNATIVA LIBERA-POSSIBILE	10
CONSERVATORI E RIFORMISTI	11
FARE!-PRI	3
MINORANZE LINGUISTICHE	6
PARTITO SOCIALISTA ITALIANO (PSI) - LIBERALI PER L'ITALIA (PLI)	3
UDC	4
USEI-IDEA	4
DEPUTATI NON ISCRITTI AD ALCUNA COMPONENTE	11
SKUPAJ	630

Vir: Conoscere la camera dei deputati (2017).

5.4.2 SENAT REPUBLIKE – SENATO DELLA REPUBBLICA

Drugi dom parlamenta ali senat šteje 315 članov, njihov mandat prav tako kot mandat člana poslanske zbornice traja pet let. Za volitve senatorjev velja podoben volilni sistem kot za poslansko zbornico, a s pomembno razliko: pasivna volilna pravica se pridobi šele s 40 leti, aktivna pa z dopolnjenimi 25 leti (Grad in drugi 2006, 95). Tudi za volitve v senat velja proporcionalni volilni sistem, a s to razliko, da je teritorij države razdeljen v 20 volilnih enot, ki se ujemajo z ozemlji regij. Nobena regija ne sme imeti manj kot šest senatorjev, razen regije Valle d'Aosta, ki ima enega senatorja, in regije Molise z dvema senatorjema. Šest senatorjev izvolijo Italijani, ki živijo v tujini. Poleg senatorjev,

ki so izvoljeni, senat sestavljajo še senatorji po položaju³³ in dosmrtni senatorji³⁴. Aktualni sklic senata ima tako 315 izvoljenih in pet dosmrtnih senatorjev (Il Senato nel sistema bicamerale 2017).

Tabela 5.2: Aktualna sestava senata

POSLANSKA SKUPINA	ŠTEVILO MANDATOV
PARTITO DEMOCRATICO	113
AREA POPOLARE	29
PER LE AUTONOMIE – PSI – MAIE	19
UNIONE DI CENTRO	4
FORZA ITALIA	42
MOVIMENTO 5 STELLE	35
ALLEANZA LIBERALPOPOLARE-AUTONOMIE	16
GRANDI AUTONOMIE E LIBERTA	14
LEGA NORD	12
CONSERVATORI E RIFORMISTI	10
DRUGI	41
SKUPAJ	320

Vir: Elenco alfabetico dei senatori. 2017.

Ne glede na to, da volitve v poslansko zbornico in senat potekajo istočasno, pa je sestava senata, če gledamo na strankarsko zastopanost, drugačna. Glavni razlog je, da se aktivno volilno pravico za volitve v senat pridobi šele s 25 leti.

Vsak član senata ima pravico do zakonodajne iniciative, za lažje delo in obravnavo zakonov pa tako kot v poslanski zbornici tudi v senatu deluje 14 odborov. 82. člen ustave daje senatu možnost ustanavljanja posebnih preiskovalnih komisij. Trenutno v senatu deluje pet preiskovalnih komisij (Giunte e Commissioni parlamentari 2017).

³³ Senatorji po položaju so vsi nekdanji predsedniki republike.

³⁴ Predsednik republike lahko med svojim sedemletnim mandatom imenuje največ pet dosmrtnih senatorjev.

Senat vodi predsednik senata³⁵, ki ga izvolijo člani senata na prvi redni seji. Potek volitev predsednika senata poteka enako kot volitve predsednika poslanske zbornice³⁶.

Glavne pristojnosti predsednika senata so:

- vodi seje zbora,
- vodi seje kolegija vodij poslanskih skupin,
- skrbi za red in nemoteno delo članov zbornice in
- odloča o primernosti zakonskega predloga (Le prerogative istituzionali del Presidente del Senato 2017).

Predsednik senata je po hierarhiji političnih funkcij drugi v državi, takoj za predsednikom republike. Po 86. členu ustave namreč naloge predsednika republike vsakokrat, ko jih ta ne more opravljati, opravlja predsednik senata.

5.5 SODNA VEJA OBLASTI

Tretjo vejo oblasti v Italiji predstavlja sodstvo. To po italijanski ustavni ureditvi sestavljajo redna in specializirana sodišča. Redna sodišča so civilna in kazenska. O manj pomembnih civilnih in lažjih kazenskih zadevah odloča mirovni sodnik (ital. giudice di pace). O težjih kaznivih dejanjih in pomembnih civilnih sporih na prvi stopnji odloča sodišče (ital. tribunale), na drugi stopnji pa pritožbeno sodišče (ital. Corte d'appello). O najhujših kaznivih dejanjih, kadar je zagrožena kazen večja od 24 let zapora ali dosmrtni zapor, pa odloča porotno sodišče (ital. Corte d'assise) v senatih, sestavljenih iz poklicnih sodnikov in sodnikov porotnikov. O pritožbah odloča porotno pritožbeno sodišče (Corte d'assise d'appello). Najvišje sodišče v okviru rednega sodstva je kasacijsko sodišče (Corte di cassazione) (Grad in drugi 2006, 102–103).

5.5.1 USTAVNO SODIŠČE

Povojna italijanska ustava je v državo pripeljala pomembno novost, ustavno sodišče. Ob sprejemanju ustave je namreč prevladalo prepričanje, da za zagotovitev spoštovanja ustave ni dovolj, da se predpiše poseben postopek za

³⁵ Predsednik senata je Pietro Grasso.

³⁶ Glej razdelek Poslanska zbornica.

spreminjanje ustave. Tako je bilo treba oblikovati nov sodni organ, ki bo opravljal zunanji, neodvisni nadzor zakonodajnega dela, kar lahko ustrezno opravlja le ustavno sodišče. Posebnost italijanskega sistema je, da ustava ne predvideva ustavne pritožbe zaradi kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kot je to v večini drugih držav in tudi ZDA (Grad in drugi 2006, 104).

Ustavno sodišče sestavlja 15 sodnikov. Po ustavi pet sodnikov imenujejo najvišja sodišča v državi (tri kasacijsko sodišče, enega državni svet v vlogi najvišjega upravnega sodišča in enega računsko sodišče), pet jih imenuje parlament na skupni seji obeh domov in pet predsednik republike. Mandat ustavnega sodnika je devet let in ne more biti ponovno imenovan. Prav tako je njihova funkcija nezdružljiva s kakršnokoli drugo javno funkcijo in ne smejo opravljati nobene poklicne oz. pridobitne dejavnosti (Camaschella 2007, 263).

Ustavno sodišče ima naslednje glavne pristojnosti :

- odloča o sporih skladnosti zakonov in pravnih aktov z zakonsko močjo z ustavo,
- odloča o sporih glede pristojnosti med državnimi organi in regijami in državnimi organi,
- odloča o obtožbi proti predsedniku države,
- odloča o ustavnosti razpisa razveljavitvenega referendumu.

Ustavno sodišče vodi predsednik ustavnega sodišča. Izvoljen je z absolutno večino glasov ustavnih sodnikov, ima triletni mandat in je lahko ponovno izvoljen (Camaschella 2007, 263–264).

5.6 LOKALNA SAMOUPRAVA

Italija je razdeljena na 20 regij, od tega je 15 regij z navadno avtonomijo in pet regij s posebno avtonomijo. Posamezna regija je razdeljena na občine in province. Slednje so nekakšen vezni člen med občinami in regijo. Na province so prenesene nekatere upravnoadministrativne zadeve regije in usklajevanje in sodelovanje med občinami, ki so del province.

Ustava regijam priznava določeno stopnjo zakonodajne in upravne samostojnosti. Gre za regionalistični sistem, ki je vmesna oblika med unitarno

(centralistično) in federativno (decentralizirano) državo. 117. člen ustave določa, katera področja so v zakonodajni pristojnosti dežel:

- ureditev in organizacija uprave,
- socialne službe,
- gospodarski razvoj ter
- urejanje in uporaba prostora.

Vsaka dežela ima svoj deželni zbor, ki je izvoljen na rednih volitvah za petletni mandat. Regiji predseduje predsednik dežele, ki obenem vodi regijski odbor, ki je izvršni organ regije. Predsednika regije izvolijo prebivalci regije na splošnih in neposrednih volitvah, razen če statut regije določa drugače. Predsednik regije ima naslednje pristojnosti:

- predstavlja regijo,
- predseduje regijskemu odboru,
- nastopa pred ministrskim svetom kot posvetovalni organ, ko gre za vprašanja glede regije,
- razglaša regijske zakone in podzakonske akte in
- razpisuje regijske referendumе.

Poleg že zapisanih pristojnosti imajo dežele po ustavi pravico do določitve lastne politične usmeritve in do družbenega in gospodarskega planiranja, ki morajo biti v skladu z državnimi zakoni (Brandt 1998, 141–145; Grad in drugi 2006, 108–109).

5.7 POLITIČNE STRANKE

Glavna značilnost povojne Italije je bila razvejanost političnega sistema, ki je bil posledica fašistične diktature in uvedbe čistega proporcionalnega sistema. To je omogočilo razcvet številnih majhnih političnih strank, da so se uvrstile v parlament in igrale pomembno vlogo, saj so močno drobile centre odločanja (Vogrič 1993, 540).

Kljub velikemu številu malih strank so imeli v državi glavno besedo krščanski demokrati (ital.) in Komunistična stranka Italije (ital.). Prvi kot glavna vladna stranka, komunisti pa kot prvi glas opozicije. Vodenju vlade so bili komunisti najbližje konec petdesetih let prejšnjega stoletja, a so krščanski demokrati ob

pomoči ZDA³⁷, ki se je bala razmaha komunizma proti zahodu, uspeli ostati na oblasti. Do preobrata je prišlo v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko je v državi izbruhnila afera Tangentopoli³⁸.

Sodni organi, ki so nepravilnosti odkrili, so imeli močno podporo javnosti, vodja socialistične stranke Bettino Craxi, ki je bil eden izmed obtoženih zaradi pranja denarja, pa je pobegnil v Tunizijo, kjer je tudi umrl. Kmalu po izbruhu afere so tako krščanski socialisti kot komunistična stranka razpadli in z njimi še nekaj drugih strank. Začelo se je novo obdobje italijanskih političnih strank.

Danes je stanje na strankarskem parketu drugačno. Levico obvladuje demokratična stranka (ital.), ki se sooča z notranjimi trenji glede bodoče politične usmeritve, in razklana desnica. Nekdaj mogočna stranka Ljudstvo svoboščin (ital.), ki jo je vodil večkratni predsednik vlade Silvio Berlusconi, je po vrsti afer le še blede senca stare slave. Tako kot drugod po v Evropi in zahodnih demokracijah je tudi v Italiji v zadnjih letih vzpon doživelo populistično gibanje. To v Italiji predstavlja Gibanje 5 zvezd, ki je s svojo populistično, protievropsko in protipriseljensko retoriko prepričalo približno petino volilnega telesa.

6. PRIMERJAVA

Poznamo več različnih političnih sistemov, ki jih določamo na podlagi določenih meril. Na začetku magistrskega dela sem postavil naslednji hipotezi, ki ju bom tukaj preverjal:

H1: Italijanski predsednik ima manj ustavne in politične moči pri ustvarjanju in izvajanju politik kot predsednik ZDA.

³⁷ Ameriška vlada je med veliko italijansko diasporo izvedla močno medijsko kampanjo s svarili pred razmahom komunizma. V ZDA živeče Italijane je pozvala, naj pišejo svojim sorodnikom v Italijo in jih posvarijo pred črno prihodnostjo, ki jih čaka v primeru zmage Komunistične stranke Italije.

³⁸ Nelegalno financiranje političnih strank. Sodni organi so dokazali, da si je večina političnih strank dobršen del denarja prisvajala nezakonito – s sprejemanjem podkupnin in pranjem denarja (Vogrič 1993, 541–542).

Iz različnih načel državne oblasti so se izoblikovali različni sistemi organizacije državne oblasti, ki se med seboj ločijo predvsem na podlagi razmerij med temeljnimi državnimi organi, ki opravljajo temeljne oblastne funkcije države (zakonodajno, izvršilno in sodno). Na tej podlagi ločimo tri temeljne oblike državne oblasti: predsedniški, parlamentarni in skupščinski sistem. Ti sistemi so se izoblikovali iz različnih načel organizacije državne oblasti (Grad 2000, 52).

Kot pravijo Ferfila in drugi (2001, 58), imajo državni voditelji različna imena, naloge in moč. Nekatere imenujejo predsedniki, predsedniki vlad, kanclerji, cesarji, kralji, vsem pa je skupno to, da so lahko zelo, lahko pa tudi manj pomembni pri oblikovanju javnih politik. Dejanski državni voditelji imajo pooblastila in moč za izvajanje zakonov in politik. Če jih nimajo, so le simbolični in ceremonialni voditelji.

V ZDA, od koder izvira predsedniški sistem, so ceremonialne in dejanske vloge združene v figuro predsednika države, v parlamentarnih sistemih, kakršna je Italija, pa gre za dve ločeni vlogi. Predsednik države je simbol, predsednik vlade pa ima dejansko vlogo, saj so vse niti odločanja v njegovih rokah (Ferfila in drugi 2001, 58–59).

Dejstvo, da so v figuri ameriškega predsednika združene tako ceremonialne kot izvršilne vloge, naredi njegov položaj, politično gledano, precej močnejši. Iz teh razlogov je tudi veliko bolj na očeh javnosti in medijev kot italijanski predsednik. Obe ustavi določata pristojnosti obeh predsednikov, a ameriška ustava predsedniku države podeljujejo veliko več pooblastil kot pa italijanska ustava italijanskemu predsedniku. Oba predsednika sicer predstavljata svoji državi, a ima ameriški predsednik veliko močnejšo politično vlogo v državi kot italijanski predsednik.

Postavljeno hipotezo **sprejemam**: italijanski predsednik ima manj ustavne in politične moči pri ustvarjanju in izvajanju politik kot predsednik ZDA.

H2: Parlament ima na delo predsednika vlade v Italiji večji vpliv kot ameriški kongres na delo predsednika ZDA.

V skladu z načelom delitve oblasti na izvršilno, zakonodajno in sodno parlamentu pripada zakonodajna oblast (Zajc 2004). Parlament je kot ena glavnih ustanov prisoten pri ustvarjanju in sprejemanju politik. Toda v zadnjih letih je pomen parlamentov upadel iz več razlogov:

- povečanje vladnih izdatkov in nalog v obdobju po drugi svetovni vojni,
- izvršilno vejo oblasti prav tako izvoli ljudstvo,
- povečanje vladnega osebja, kar je vplivalo na kakovost vladnega dela in politik,
- člani parlamenta kot strankino članstvo so v obeh svojih vlogah postali manj pomembni, saj so jih mediji, še posebej televizija, odrinili v ozadje, in
- predvsem v vladah v razvoju se kot nosilec modernizacije razume vlada (Ferfila in drugi 2001, 55).

Tabela 6.1: Glavne naloge italijanskega parlamenta in ameriškega kongresa

Italijanski parlament	Ameriški kongres
Zakonodajna funkcija	Potrjevanje ministrov
Izvolitev predsednika republike	Odpoklic predsednika (ustavna obtožba)
Potrjevanje proračuna	Parlamentarni odbori za preiskavo vladne dejavnosti
Odločanje o obtožbi predsednika republike	Finančni nadzor
	Sprejemanje zakonov
	Napoved vojne

Vir: Brandt (1998, 79–80); Ferfila in drugi (2001, 56).

Poglejmo, kakšno vlogo imata oba parlamenta pri oblikovanju politik. Tako v ZDA kot v Italiji zakonodajno oblast predstavlja dvodomni parlament. Oba parlamenta sta primer popolne dvodomnosti, kjer imata oba domova parlamenta enake pristojnosti. Tako je zakon sprejet le, če je sprejet v obeh domovih.

Po ameriški ustavi zakonodajno oblast izvaja kongres, ki tako izvaja vse zakonodajne pristojnosti, ki pripadajo zvezi. Kongres je avtonomen, saj se sklicuje sam. V ameriškem predsedniškem sistemu drugače kot v italijanskem parlamentarnem sistemu, kjer lahko pride do predčasnega razpusta parlamenta, traja mandat kongresa vedno do konca volilne dobe (Grad in drugi 2006, 187–188). Ameriški kongres tako igra ključno vlogo pri oblikovanju in sprejemanju politik, njegova vloga pa je podrejena ustavi.

Po drugi strani je vlada v Italiji odvisna od podpore parlamenta. Ko jo izgubi, pade, kar lahko privede do predčasnih volitev. Ker so vlade koalicijske, ima parlament oziroma vladna koalicija v parlamentu močan vpliv na vladno agendo. Velika večina politik namreč nastane ravno v vladi. Poleg tega ima parlament v Italiji močno volilno funkcijo, saj med drugim izvoli predsednika republike.

Obema parlamentoma je tako skupna zakonodajna funkcija in to, da sprejemata proračun. In ravno sprejemanje vladnega proračuna je najmočnejše sredstvo parlamentarnega nadzora nad izvršno vejo oblasti (Grad 2000).

Na podlagi zapisanega **potrjujem** hipotezo: parlament ima na delo predsednika vlade v Italiji večji vpliv kot ameriški kongres na delo predsednika ZDA. V nasprotju z ZDA, kjer velja striktna ločitev med zakonodajno, sodno in izvršno oblastjo, se zakonodajna in izvršna oblast v Italiji prepletata, kar posledično pomeni, da ima parlament moč vplivati na politično agendo in delo vlade. Sam predsednik vlade je odvisen od podpore parlamenta. Ko parlament odreče podporo predsedniku vlade, ne pade samo predsednik vlade, ampak celotna vlada. V ZDA zaradi predsedniškega sistema do padca vlade ne more priti.

7 ZAKLJUČEK

Pred več kot dva tisoč leti je eden od utemeljiteljev politične znanosti in primerjalnih politik, grški filozof Aristotel, v svojem delu Politika primerjal gospodarske in družbene razmere v številnih grških mestnih državah. Skušal je razbrati, kako gospodarsko in družbeno okolje vplivata na politične institucije in države (Ferfila in drugi, 2001, 8).

V vsem tem času se ni veliko spremenilo. Proučevanje politik nam namreč še danes omogoča videti širšo podobo določenega sistema in na ta način lahko ugotavljamo njegove prednosti in slabosti (Derbyshire 1996, 4).

V svojem magistrskem delu sem primerjal politična sistema ZDA in Italije. Moja ključna ugotovitev je, da sta oba sistema sicer demokratična, a se med seboj močno razlikujeta. Razlike so predvsem posledica zgodovinskih in družbenih okoliščin razvoja obeh držav.

ZDA so federativna predsedniška republika. Ustanovljene so bile 4. julija 1776 v Filadelfiji, ko je trinajst nekdanjih britanskih kolonij sprejelo deklaracijo o neodvisnosti³⁹ in razglasilo neodvisnost. Temelj ameriške ustave je striktna delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno. Politični sistem je vzpostavljen po sistemu »check and balances«, to je sistem zavor in ravnovesij, kjer so vse tri veje oblasti podvržene medsebojnemu nadzoru.

Zakonodajna oblast v ZDA je v rokah kongresa. Sestavljen je iz dveh domov, predstavniškega doma in senata, ki imata enake pristojnosti, zato govorimo o popolni dvodomnosti. Ta je dandanes prava redkost. Glavna naloga parlamenta je sprejemanje zakonov in oblikovanje politik, kar je sicer glavna naloga večine parlamentov po svetu.

Ustava daje predsedniku države, ki ima v svojih rokah izvršilno oblast, številne pristojnosti. Je namreč predsednik države in vlade, vrhovni poveljnik oboroženih sil in vodi ameriško zunanjo politiko ter s tem predstavlja ZDA v svetu. Poleg tega predsednik opravlja še številne druge funkcije, ki so še kako pomembne za nemoteno delovanje države in sistema. S svojo politiko je odgovoren ljudstvu in ne parlamentu, kot je to v navadi v parlamentarnih sistemih, hkrati pa predsednik ne more razpustiti parlamenta (Grad 200, 60). Parlamentu le kazensko odgovarja, saj lahko slednji zaradi hudih kršitev ustave začne postopek za njegovo odstavitev (angl. impeachment). Najpomembnejši sodni organ v

³⁹ 4. julij velja za najpomembnejši državni praznik v ZDA.

državi je vrhovno sodišče. Njegove temeljne naloge so, da zagotavlja uniformnost razlag zveznih zakonov in njihovo vrhovno veljavo v državi, ustavnosodno kontrolo in razreševanje morebitnih konfliktov med posameznimi zveznimi državami (Ferfila 2001, 849).

Politični sistem Italije je bil določen z ustavo leta 1948. Italija je danes parlamentarna demokracija, kjer suverenost pripada ljudstvu. Ustava natančno določa pristojnosti zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti in natančno določa medsebojni nadzor med tremi vejami oblasti.

Na čelu izvršne veje oblasti je ministrski predsednik oziroma predsednik vlade, zakonodajna oblast je v rokah parlamenta, najvišje redno sodišče v državi pa je kasacijsko sodišče. Najpomembnejša politična figura v državi je ministrski predsednik, ki ima v svojih rokah izvršilno oblast in ima ključno vlogo pri oblikovanju politik in vodenju države.

Njegova moč je, tako kot v vseh državah s parlamentarnim sistemom, odvisna od podpore, ki jo uživa v parlamentu. Šibkejša ko je podpora, težje je njegovo vladanje. Italija velja za državo s šibkimi vladaми, ključno vlogo pri tem pa imata volilni in strankarski sistem. Volilni sistem je namreč tako naravnan, da se v parlament lahko prebije večje število političnih strank, kar posledično pripelje do širokih, a povečini trhljih koalicijskih vlad.

Drugi del izvršilne oblasti je v rokah predsednika države. Slednji ima večinoma ceremonialno vlogo, a na tem mestu velja poudariti, da velja za najvišjo moralno avtoriteto v državi, je vrhovni poveljnik oboroženih sil in ima ključno vlogo pri reševanju političnih kriz, ki jih v Italiji ne manjka.

Politična sistema, ki sem ju v magistrskem delu primerjal, se razlikujeta predvsem v pristojnosti, ki jih ima predsednik države, volilnem sistemu, strankarski ureditvi, moči parlamentov in ureditvi sodstva. Kljub očitnim razlikam pa državi veljata za zgled demokratične ureditve.

8 LITERATURA

Bibby, John F. in Brian F. Schaffner. 2008. *Politics, parties, and elections in America*. Boston: Thomson Wadsworth.

Bowman, Ann O'M. in Richard C. Kearney. 2006. *State and local government*. ZDA: Houghton Mifflin Company.

Brandt, Neven. 1998. *Osnove italijanskega prava in Ustava Republike Italije*. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list RS. Zbirka Pravo in Politika.

Camaschella, Valeria. 2007. *Diritto tavole e schemi esplicativi, glossari*. Novara: Istituto Geografico DeAgostini.

Chi elegge in deputati. Dostopno prek: <http://www.camera.it/leg17/714?conoscerelacamera=3> (24. februar 2017).

Conoscere la camera dei deputati. 2017. Dostopno prek: <http://www.camera.it/leg17/46> (13. marec 2017)

Constitutional amendment. Dostopno prek: <http://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/law/law-divisions-and-codes/constitutional-amendment> (7. februar 2017).

Congress.gov. 2017. Dostopno prek: <https://www.congress.gov/> (12. marec 2017).

Costituzione della Repubblica Italiana. Dostopno prek: <http://www.quirinale.it/qrnw/costituzione/pdf/costituzione.pdf> (8. januar 2017).

Constitution of the United States. 2017. Dostopno prek: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1 (8. februar 2017).

Democratic Party. 2017. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Party> (3. april 2017).

Derbyshire, Denis J. in Ian Derbyshire. 1996. *Political systems of the world*. Velika Britanija: Helicon Publishing Ltd.

Elenco alfabetico dei senatori. 2017. Dostopno prek: <http://www.senato.it/leg/17/BGT/Schede/Attsen/Sena.html> (17. marec 2017).

Easton, David. 1965. *A framework for political analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Ferfila, Bogomil. 1992. *Kje si Amerika*. Ljubljana: Grafični marketing J. Erjavec.

---- 1997. *Sodobni svet: Regionalne študije in primerjalne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ferfila, Bogomil, John D. Holm, Paul Phillips, Reihard Heinisch, Lance T. LeLoup, Marta Kos, Vladimir Kos, Bob Donnorummo, Stanislav Raščan in Atsushi Saito. 2001. *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ferfila, Bogomil in Marta Kos. 2003. *Politično komuniciranje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

---- 2006. *Svet na dlani*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

---- 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Giunte e Commissioni parlamentari. 2017. Dostopno prek: <http://www.senato.it/1095> (27. februar 2017).

Grims, Branko. 2006. *Primerjava drugih domov parlamentov: slovenski in ameriški primer*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grad, Franc in Igor Kavčič. 1996. *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik

Grad, Franc in drugi. 1996. *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni liste Republike Slovenije.

Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Uradni liste Republike Slovenije.

Grad, Franc in drugi. 2006. *Primerjalno ustavno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta

Gross domestic product 2015. 2017. Dostopno prek: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (7. februar 2017)

Il Presidente della Camera. 2017. Dostopno prek: <http://www.camera.it/leg17/667> (24. februar 2017).

Il Senato nel sistema bicamerale. 2017. Dostopno prek: <http://www.senato.it/1011> (25. februar 2017).

Presidenza della Repubblica. 2017. Dostopno prek: <http://presidenti.quirinale.it/> (21. februar 2017).

Jaklič, Klemen in Jurij Toplak. 2005. *Ustava Združenih držav Amerike s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja.

Le prerogative istituzionali del Presidente del Senato. 2017. Dostopno prek: <http://www.senato.it/4526> (27. februar 2017).

Mumimović, Adi. *Primerjava političnih sistemov: ZDA in Avstralija.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Petauer, Nadja. 2010. *Ameriški predsednik: odnos s kongresom in javna podpora.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Porta Della, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti.* Ljubljana: Založba Sophia.

Presidential results. 2017. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/election/results/president> (7. februar 2017)

Ribičič, Ciril. 2000. *Podoba parlamentarnega desetletja.* Ljubljana: NUK.

Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike.* Maribor: Obzorja

The Cabinet. 2017. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/administration/cabinet>

The Executive Branch. 2017. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/1600/executive-branch> (8. februar 2017).

The Legislative Branch. 2017. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/1600/legislative-branch> (15. februar 2017)

Vertovšek, Renata. *Vloga obveščevalne skupnosti v ZDA v policymaking procesu – nadzorstvo.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Senate Election Law Guidebook. 2017. Dostopno prek: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CDOC-111sdoc18/pdf/CDOC-111sdoc18.pdf> (10. februar 2017).

Storia costituzionale italiana. 2017. Dostopno prek: http://campus.mondadorieducation.it/content/download/20356/124163/file/storia_cost.pdf (20. februar 2017).

Šturm, Lovro. 1998. *Omejitev oblasti, ustavna izhodišča javnega prava*. Ljubljana: Nova revija.

Tocqueville, Alexis de. 1996. *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krtina, knjižna zbirka Krt.

U. S. Constitution. 2017. Dostopno prek: <https://www.law.cornell.edu/constitution/articlei> (3. marec 2017).

Vogrič, Ivan. 1993. Italijanski politični sistem – med Scilo in Karibdo. *Teorija in praksa* 30 (5–6): 540–544.

Volk, Urška. 2007. *Primerjava političnih sistemov ZDA in Kanade*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma*. Funkcije sodobnih parlamentov. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.